

Lemmikkien vuorovaikutuksesta kipukroonikkojen elämään

Etnografinen kuvaus erityislaatuisten resilienssin
muodostumisesta elämän muutosprosessissa

Salla Kaarina Tikka

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiaali- ja kulttuuriantropologia

Pro gradu -tutkielma

Marraskuu 2020

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä – Författare – Author Salla Kaarina Tikka			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Lemmikien vuorovaikutuksesta kipukroonikoiden elämään Etnografinen kuvaus erityislaatuisten resilienssin muodostumisesta elämän muutosprosessissa			
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiaali- ja kulttuuriantropologia			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year Marraskuu 2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 73
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Kipukroonikoiden toimijuuteen vaikuttavat syvästi ja konkreettisesti lemmikit, joko tiedostamatta tai tiedostetusti. Tarkastelen tutkielmassani sitä, kuuluvatko kipu ja eläin lemmikin roolissa luonnollisesti yhteen osana ihmisen elämänkaarta. Ihminen ja eläin muodostavat tämän tutkielman valossa lemmikkisuhteen kautta oman tiiviin, merkityksellisen ja vuorovaikutuksellisen viiteryhmän. Tutkimuksessa kroonista kipua lähestytään fenomenologisesti. Resilienssi käsitteen kautta tarkastellaan lemmikien ja kipukroonikoiden välistä vuorovaikutusta ja kroonisen kivun kanssa selviytymistä arjessa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millainen mahdollinen tukirooli lemmikeillä on kipukroonikon arjessa ja millaisena kipukroonikko kokee vuorovaikutussuhteen lemmikkinsä kanssa?</p> <p>Etnografinen tutkimusaineisto kerättiin keväällä 2017 haastattelemalla tutkimusryhmään kuuluvat 12 informanttia. Informanteista kolme oli miehiä ja loput naisia. Useimmilla informanteilla oli lemmikin lisäksi myös toinen ihminen taloudessaan. Informantit asuivat Keski-Suomen, Pohjois-Karjalan, Pirkanmaan, Uudenmaan ja Päijät-Hämeen alueilla. Aineiston hankinta käynnistyi avaininformantin avulla ja jokaiselle informantille lähetetyllä esitietolomakkeella. Tutkimukseen suostumuksensa antaneiden informanttien puolistrukturoidut teemahaastattelut toteutettiin osin henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa, osin sähköpostihaastatteluna. Haastatteluaineisto litteroitiin ja anonymisoitiin informanttien ja heidän lemmikkiensä yksityisyyden ja tunnistamattomuuden varmistamiseksi.</p> <p>Tutkimusaineistosta selviää, että lemmikien kautta tarkasteltuna informanttien kokemat kivut olivat osa elämänkaarta, laadultaan jatkuvassa muutoksessa oleva ilmiö. Lemmikien tukirooli kipukroonikoiden arjessa tuli esille toimintakykyyn ylläpitäjinä ja kivun lievittäjänä ilman, että kipua tarvitsi erikseen todistella kellekään saadakseen apua. Lemmit olivat kipukroonikoiden arjen toimijuuden pysyvä ja ylläpitävä voima. Kipukroonikon kokema vuorovaikutussuhde lemmikin kanssa näyttäytyi essentiaalisena. Lemmin ja kipukroonikon välinen vuorovaikutussuhde koettiin niin tärkeänä, että ilman lemmikkiä informantit kokivat jotain puuttuvan elämästään. Tämä voisi viitata kipukroonikon ja lemmikkieläimen välille syntyneeseen erityislaatuiseen resilienssiin.</p> <p>Tutkimuksen aihepiirin ja aineiston sensitiivisyyden vuoksi tutkijan eettiset pohdinnat ja valinnat ovat olleet vahvasti läsnä läpi koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimuksen luottavuuden näkökulmasta informanttien empiirisiä kokemuksia ei voi kyseenalaistaa. Tutkielma voi tuoda toiveikkuutta ja lisäinformaatiota kroonisesta kivusta kärsiville ihmisille siitä, että he saattavat jo tiedostamattaan hoitaa kipuaan lemmikkiensä kautta.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords krooninen kipu, resilienssi, lemmikit, vuorovaikutus, kipukroonikko			

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Faculty of Social Sciences		Laitos – Institution – Department Department of Social Sciences	
Tekijä – Författare – Author Salla Kaarina Tikka			
Työn nimi – Arbetets titel – Title On the interaction with pets on the life of people with chronic pain An ethnographic description on the creation of special resilience in the change process of life			
Oppiaine – Läroämne – Subject Social and cultural anthropology			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu thesis		Aika – Datum – Month and year November 2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 73
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>The agency of people with chronic pain is affected deeply and physically by pets, either consciously or unconsciously. In my thesis, I review if pain and animal in the role of a pet are a natural part of a person's life cycle. In the light of the study, a human and an animal create a very close-knit, significant and interactive reference group through the pet relationship. The study's approach to chronic pain is phenomenological research. The interaction between pets and people with chronic pain and their survival in daily life with chronic pain is discussed through the concept of resilience. The purpose of this study is to find out what kind of a support role a pet plays in the daily life of a person with chronic pain and how the person experiences their relationship with their pet.</p> <p>The ethnographic research data was collected in spring 2017 by interviewing a research group of 12 informants. Of the informants, three were men and the rest were women. In addition to a pet, most informants also had another person in their household. The informants lived in the regions of Central Finland, Northern Karelia, Pirkanmaa, Uusimaa and Päijät-Häme. The data collection started with the help of the key informant and a preliminary information form sent to the informants. The semi-structured interviews of the informants who consented to participate in the study were executed in part in personal interaction, in part as email interviews. The research data was transcribed and anonymised to ensure the privacy of the informants and their pets and to ensure that they remain unrecognisable.</p> <p>The research data indicates that when discussed through pets, the pain experienced by the informants was part of their life cycle, a phenomenon constantly in qualitative change. The support role of pets in the daily life of people with chronic pain could be seen to maintain functional ability and relieve pain without having to prove the pain to anyone in order to get help. Pets were a permanent and maintaining force in the daily agency of people with chronic pain. The person with chronic pain experienced the interactive relationship with their pet to be essential. The interactive relationship between the pet and the person with chronic pain was experienced to be so important that without a pet, the informants felt like something was missing from their life. This could refer to special resilience that has been formed between the person with chronic pain and the pet.</p> <p>Due to the topic of the research and the sensitivity of the data, the researcher's ethical discussions and selections have been prominent throughout the research process. From the perspective of research reliability, the empirical experiences of the informants cannot be questioned. The study may bring hope and additional information for those living with chronic pain that they may already be treating their pain unconsciously, with the help of their pets.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords chronic pain, resilience, pets, interaction, person with chronic pain			

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Teoreettiset lähtökohdat	5
2.1. Aikaisemmat tutkimukset	5
2.2. Keskeiset käsitteet	8
3. Metodit, tutkimusryhmä ja tutkimusaineistot	11
3.1. Tutkimusryhmän esittely ja rajaukset	12
3.2 Tutkijan etiikka ja vastuu	18
4. Lemmikit elämänkaaren jatkumossa	25
4.1. Lemmikit osana elämää	26
4.2. Vastavuoroisuuden muodostuminen	38
5. Kivun kronologiaa	43
5.1. Ihmisen ja eläimen kipu	44
5.2. Ihmisen kivun määrittelystä	46
5.3. Eläimen kipu ja ihmisen suhtautuminen siihen	49
5.4. Kroonisesti kivuliaan ihmisen suhteesta eläimeen ja lajien vaihtuvista rooleista	51
6. Vuorovaikutussuhteen varioivat merkitykset	52
6.1. Näköaloja menneisyyteen, nykyhetkeen ja tulevaisuuteen	53
6.2. Lemmikkien aktivoiva rooli	59
6.3. Oma kehityskulku	60
7. Tutkimuksen loppupäätelmät	61
Lähteet	64
Liitteet 1-3	67

1. Johdanto

Tutkimuksen tarkastelun kohteena on sekä ihmisten ja eläinten kokema kipu, erityisesti krooninen kipu, että ihmisten ja eläinten välinen vuorovaikutussuhde. Ohjauduin tutkimaan aihetta kroonisen kivun ja lemmikkien vuorovaikutussuhteesta empiiristen pääosin positiivissävytteisten kokemuksieni saattamana ja tahattomasti useita vuosia aiemmin osallistuvaa havainnointia aiheeseen liittyen tehneenä. Tarkoitus ei ole missään vaiheessa ollut tehdä tästä mitään terapeutista vertaiskokemusmatkaa, mutta jatkuva itsereflektio on ollut tarpeen kentällä edellä mainituista seikoista johtuen. Siten suurin skeptisyyteni liittyi siten juuri tähän teemaan ja oman näkemykseni subjektiivisuuden uudelleenarviointiin. Olen joutunut tekemään tutusta vierasta, eli olen antropologisesti lähestynyt informanttejani täysin päinvastaisesta suunnasta, kun en tee ko. tapauksessa ”vieraasta tuttua”. Lisäksi mainittakoon, että en tule avaamaan omaa sairaustaustani tutkielman ohessa kovin tarkasti. Kyseinen asia on kuitenkin vaikuttanut selkeästi jatkuvasti tutkielman eri vaiheiden kulkuun, joten joudun ottamaan asiaan silti kantaa useassa otteessa. Subjektiivinen näkemykseni on se, että en olisi saanut tätä tutkielmaa etenemään näin intiimillä tasolla, jos olisin kokemustaustaltani eriävässä tilanteessa ja katson, että tämä on ollut erityinen vahvuuteni kentällä.

Miten ihmisillä on tapana yleensä suhtautua ihmisiin, joilla on jokin näkyvä tai kuuluva sairaus tai jos tietää jonkin olevan fyysisesti tai psyykkisesti vialla? Onko ihmisen perushaluna auttaa vai väistää ohittaen asian, puuttua tilanteeseen vai tyytyä säälivään katseeseen? Näitä kysymyksiä pohdin, kun olin toipunut riittävästi akuutista, itseäni kohdanneesta odottamattomasta vakavasta sairaudesta. Suoritin tietämättäni jatkuvaa havainnointia tarkemmin kuin ennen, autoin humalaista kiroilevaa kipupotilasta rollaattorin kanssa raitiovaunussa kiitoksen saattelemana ja moni alkoi kadulla spontaanisti kertomaan sairauksistaan minulle, vaikka en ollut tavannut heitä ennen.

En itse enää tässä vaiheessa kohdannut laboratorion odotustilassa ihmisiä, jotka luulivat kai helpottavansa oloani toteamalla keskenään, että ”tuohon tyttöön taitaa sattua”. Sairaus ja pitkäaikainen kipu saattaa muuttaa ihmisen suhtautumista muihin *ihmisiin* molemmiin puolin mutta miten suhtautuminen *eläimiin* muuttuu vai säilyyko status quo?

Kyseenalaistan nykyään perusoletuksen, että kukaan on täysin terve – ei ihminen eikä eläin. En myöskään ensisijaisesti määrittele, että moni poikkeavalta vaikuttava käytös olisi implisiittisesti esimerkiksi vain osa päihdeongelmaisten oletettua katukuvaan kuuluvaa käytöskulttuuria. Se tuskasta huutava sekavalta vaikuttava henkilö saattaa sen sijaan kärsiä esimerkiksi piinaavasta akuutista neuropaattisesta kipukohtauksesta tai se paikalleen pysähtynyt koira saattaa kärsiä kivusta nivelissä, minkä vuoksi kävely on kivuliasta. *Kivunsiirto* on termi sekä tapa, jota väittäisin itsekin käyttäneeni, kun totesin, että kivuista kärsivä mahdollisesti tiedostamatta tekee jotain muuta unohtaakseen kivun. Itse päädyin katsomaan koiravideoita YouTubesta unohtaakseni kivun ja lopulta 1-2 kg viikossa kasvavan newfoundlandinkoiran, rotunsa epätyypillisen villin pennun omistajaksi. Tässä kivunsiirto sai aivan uuden käsitteen, sillä olin päivittäin mustelmilla jopa kasvoistani ja ehkä myös siksi moni teki vääriä tulkintoja kotitilanteistani lähestyessään ja tullessaan juttelemaan hyvinkin henkilökohtaisista asioistaan. Vaikka tilanteesta on vuosia, jo silloin tein havainnon, että moni lemmikinomistaja kertoi erilaisista kiputiloistaan. Tämä ei koskenut tietenkään kaikkia kohtaamisia, mutta esimerkiksi ikä tai sukupuoli ei liittynyt asiaan mitenkään. Osa oli työkyvyttömyyseläkkeellä, osa ei. Monella tilanne oli kuitenkin pysyvä, krooninen kiputila. Osa näistä ihmisistä oli myös vaihtanut lemmikkiään pienempään, koska eivät pystyneet varioivista syistä johtuen huolehtimaan esimerkiksi isommasta koirasta. Yllättävintä ja yhteistä oli kuitenkin se, että heillä on tai oli ollut lemmikki. Lisäksi silloisen läheisen vanhainkodin asukkaat, joita kohtasin kävelyllä, tuntuivat eniten ikävöivän juuri lemmikkejään ja useimmiten tämä nykyinen tai edesmennyt lemmikki useimmilla kohtaamillani ihmisillä oli juuri koira.

Tämän tutkielman fokus on nimenomaan kipukroonikoiksi määriteltävien informanttien lemmikeissä, pois lukien kaikki työtehtäviin koulutetut eläimet kuten opaskoirat, hypokoirat, tullikoirat. Halusin saada tutkielmassani esille mahdollisimman luonnollisen lajien välisen suhteen, missä lemmikin mahdollinen tukirooli tulisi esille. Eläimistä koira on ensimmäinen varmuudella todistettu ihmisen lemmikki- ja kotieläin (Pietiläinen 2013, 15). Mielestäni ei ollut relevanttia tehdä tutkimusta tässä yhteydessä opaskoiran tukiroolista arjessa, koska sillä on jo sille ”varattu” rooli ja aiheesta on tehty jo pro gradu -tutkielma (Voutilainen 2020). Toki myös siinä on ollut esillä emotionaalinen ja sosiaalinen puolensa, mutta tässä tutkielmassa lähdin liikkeelle siitä, että lemmikillä ei välttämättä tällaista virallista tukiroolia arjessa lähtökohtaisesti ja tiedostetusti olisi. Kennelliitto on myöntänyt sankarikoiran arvonimen¹ vuosittain koirille, jotka ovat pelastaneet ihmishenkiä jo vuodesta 1997, mutta näissäkin on ollut tutkimukseni kannalta ristiriitainen otos, sillä otanta sisältää usein myös sekä tehtäviinsä koulutettuja työkoiria (esimerkiksi poliisikoirat), että normaaleja lemmikkejä, mitkä ovat toimineet esimerkiksi hätätilanteissa.

Ihminen ja eläin muodostavat tämän tutkielman aineiston valossa lemmikkisuhteen kautta tiiviin, intensiivisen, merkityksellisen ja vuorovaikutuksellisen perheyksikön. Antropologiassa olemme kiinnostuneita holistisesti ihmisestä ja hänen toiminnastaan omassa viiteryhmissään, jollaiseksi kyseistä yksikköä voidaan mielestäni luonnehtia. Kipukroonikoiden toimijuuteen vaikuttavat syvästi ja konkreettisesti lemmikit, joko tiedostamatta tai tiedostetusti. Lemmikkien rooli arjessa on hyvin moniulotteinen ja varioiva sekä ihmisestä, että lemmikistä riippuen; esimerkiksi terapeutin, kuntoa kohentava tai ajatuksia pois kivusta siirtävä. Eläimen tullessa näin vahvasti osaksi ihmisen empiiristä kokemusmaailmaa, voidaan mielestäni puhua kulttuurisesti kipua tukevasta lajien välisestä luontosuhteesta. Emmehän voi sosiaali- ja kulttuuriantropologiassakaan sivuuttaa sitä faktuaalista seikkaa, että myös ihminen on eläin. Vaikka kipua on erikseen antropologiassa tutkittu useammista perspektiiveistä (Myöhänen 2006), kuten myös eläimiä esimerkiksi opaskoiraroolissa (Voutilainen 2020), kipukroonikoiden ja lemmikkien

¹ <http://www.kennelliitto.fi/koirat/sankarikoirat/sankarikoirat-1997-2015>

vuorovaikutussuhdetta ei ole alallamme käsitelty aikaisemmin. Tässä suhteessa näen tutkimukseni tuovan antropologian alalle uutta perspektiiviä.

Tarkastelen tutkielmassani sitä, kuuluvatko kipu ja eläin lemmikin roolissa luonnollisesti yhteen osana ihmisen elämänkaarta. Tavoitteena on saavuttaa se ydin, mikä merkitys kipukroonikoiden rinnalla elävillä lemmikeillä on ollut heidän elämässään. Tässä yhteydessä puhun aineiston valossa *kivun fenomenologiasta*. Leder (1990) käsittelee teoksessaan *The Absent Body* fenomenologisesti lähestyen, että keho itsessään on jatkuvassa muutosprosessissa. Kehollisuuden kadottamisen kokemuksen kautta voidaan siten nähdä, että tiettyjen taitojen osallistamisen myötä itse kipu kokemuksena saattaisi unohtua. Tähän liittyen ajankohtainen psykologian käsite resilienssi on noussut tutkielman keskeiseksi käsitteeksi, koska sillä voisi olla merkitystä kroonisen kivun kanssa selviytymisessä arjessa. Resilienssin on kuvattu ilmenevän elämän muutoksissa, vaikeissa tai yllättävissä tilanteissa, jotka haastavat totutut toimintamallit ja ajatukset (Helsingin yliopisto 2020). Tarkastelen tutkielmassa aineiston kertomana, voisiko resilienssi muodostua ja vahvistua myös vuorovaikutuksessa lemmikkien ja kipukroonikoiden välillä.

Tutkimuksessa haetaan vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Millainen mahdollinen tukirooli lemmikeillä on kipukroonikon arjessa?
- Millaisena kipukroonikko kokee vuorovaikutussuhteen lemmikkinsä kanssa?

Jackson (2000) nostaa erityisesti esille kroonisen kipusyndrooman, mikä ei reagoi perinteisiin lääketieteellisiin kivunhoitomenetelmiin ja kritisoi käsitystä kivusta pohjautuen länsimaiseen lääketieteelliseen lähestymistapaan.

Tutkimukseni sijoittuu siten teemallisesti lääketieteellisen, sosiaali- ja kulttuuriantropologian sekä zoo- eli eläin antropologian viitekehyksien sisään, mahdollisesti liikkuen myös muiden tieteenalojen rajapinnoilla.

Tutkielma etenee rakenteellisesti seuraavasti. Johdannon jälkeen luvussa 2. avaan tutkielman teoreettista viitekehystä. Luvussa 3. luon katsauksen etnografiseen kenttätöäaineistoon, erityisesti tutkimusryhmään ja sen muodostumiseen. Luvussa kuvaan myös haastattelumetodien valintaa ja

toimivuutta sekä avaininformantin merkitystä koko tutkielman etenemisessä ja aineistonkeruun mahdollistamisessa. Lisäksi käyn läpi kappaleen lopussa tutkijan etiikkaa ja vastuuta etnografisessa kenttätöössä. Luvuissa 4., 5. ja 6. nostan esille informanttien emisististä (emic) näkökulmaa ja tutkijan omaa etisististä (etic) perspektiiviä. Viimeisessä kappaleessa 7. pohdin ja koostan tutkielmani sisällöstä muotoutuneet loppupäätelmät suhteessa tutkimuskysymyksiin ja tarkastelen tutkimuksen luotettavuuteen liittyviä tekijöitä.

2. Teoreettiset lähtökohdat

2.1. Aikaisemmat tutkimukset

Tutkielmani aihepiiristä ei ole ollut saatavilla antropologisesti suoraan verrannollista tutkimusta. Antropologisesti tutkielmani on filosofinen ja lähestymistavaltaan poikkitieteellinen, sivuten lääketieteellisen antropologian puolelta esimerkiksi neuroantropologiaa. Tässä tutkimuksessa resilienssikäsité ja siihen liittyvä tutkimus nousee keskeiseksi, sillä se korostaa uusien ratkaisujen ja ajatusmallien käyttöönottoa (Helsingin yliopisto 2020). Esitän käsityksen, että resilienssi voi muodostua ja vahvistua myös vuorovaikutuksessa lemmikkien ja kipukroonikoiden välillä.

Löysin lähinnä filosofista antropologiaa käsittelevää kirjallisuutta aiheeseen liittyen, sillä vaikka ihmisen ja eläimen suhdetta on tutkittu, kipua ei antropologiassa eläin-ihmissuhteen kannalta selkeästi ole painotettu. Myös kroonisesti kivuliaan ihmisen suhtautuminen eläimeen jää siten antropologiselta aineistolta vaillinaiseksi. Toisaalta kognitiotieteilijä Horowitz (2012) puhuu koirista käsitteellä ” *Canine Anthropologists*”, jolla hän tarkoittaa koiran ylivertaista kykyä havainnoida ihmistä verrattuna mihin tahansa muuhun eläimeen. Koira ei koskaan lakkaa havainnoimasta omistajaansa tulkiten ja lukien jatkuvasti kehon kieltä. (Horowitz 2012, 161-173.)

Toimitetussa teoksessa *Transitions and borders between animals, humans, and machines 1600-1800* (Cheung et al. 2010) määritellään ihmisen, eläimen ja koneen evolutionaarisia rajoja useiden artikkeleiden kirjoittajien toimesta ja pohditaan filosofisen antropologian näkemysten tavoin, millaista on olla eläin ja millaista ihminen. Olisiko mahdollista siis lähestyä filosofisesta näkökulmasta hypoteettista oletusta, että eläin voisi aistia ihmisen kivun? Olemmeko sittenkin kaikki vain eläimiä, jotka ilmaisevat itseään eri tavoin? Worrall (2015) kertoo *National Geographicin* julkaisussaan eläinten empatiasta toisiaan kohtaan sekä esimerkiksi norsuista, jotka ovat löytäneet kadonneita ihmisiä. Elefantit ovat tietoisuuden omaavia nisäkkäitä siinä missä kissat ja koiratkin – miksi siis lemmikit eivät pystyisi omaamaan empatiaa tai kykenevään monimutkaiseen vuorovaikutusprosessiin?

Ingold on käsitellyt artikkelissaan (2013) antropologien lähestymistapoja tutkiessaan saamelaisia ja heidän suhdettaan porotokkiin. Tässä yhteydessä hän pohti tämänkin tutkielman kannalta keskeistä kysymystä, pitäisikö antropologien keskittyä vain ihmisiin ja reflektoi omaa suhtautumistaan poroihin *kuin* ihmisiin sekä analysoiden sitä, pystyvätkö porot kommunikoidaan saamelaisten kanssa sekä keskenään tietoisina päämääristään (Ingold 2013, 6-8). Lisäksi hän käsittelee eri teoreetikoiden² tutkimusten kautta subjekti/objekti-dilemmaa sekä *non-human* ja *human* käsitteitä. Eläimet ovat siis kesyttämättöminä vain objekteja, joita subjektit tarkastelevat. Domestikaation kautta tämä vallitseva tilanne voi muuttua non-human ja human -asetelmaksi, joka luo mahdollisuuden kommunikaatioon lajien välille. Tämä ei silti tarkoittanut, että kommunikaatio olisi samanlaista eri lajien välillä, vaan se on muodoltaan epäsymmetristä eikä voida puhua samankaltaisesta suhteesta. Artikkelissa luodaan myös katsaus siihen, että on olemassa “wrong kinds of un-human” ja siten siinä käsitelty linnut, porot ja paviaanit eivät ole koskaan kuin ihmiset, vaikka niillä olisi samankaltaisi käytösmalleja sekä sosiaalisessa käytöksessä löytyisi samanlaisia piirteitä. Tätä lajien välistä erottelua kuitenkin kyseenlaistettiin erityisesti sillä perusteella, että ihminen sekä eläin ovat samankaltaisia elossapysymistarpeineen, vain ihmisen kyseessä ollessa

² Michel Serres & Bruno Latour

käsitteet species being ja species life eroavat toisistaan. Species being -käsitteellä viitattiin tietoisuuteen itsestä, tiedostavana päämäärätavoitteisena lajina, mitä ko. artikkelin perusteella eläin ei voi olla. (Ingold 2013, 12-19.) Tartun Ingoldin lauseeseen missä hän sanoo "*eläimen tai ihmisen olevan sitä, mitä hänestä tai siitä on tullut ja se, millaiseksi on tultu, riippuu siitä, kenen kanssa aikaa on vietetty*" (Ingold 2013, 20). Ingoldin samastuessa saamelaisten poroihin, samastuuko mahdollisesti samalla tavalla ihminen kipua tuntevaan eläimeen ja päinvastoin?

Ingold käsitteli artikkelissaan (2013) antropologisesti porotokkien ja saamelaisten suhdetta eri tieteilijöiden kautta objekti- versus subjekti-problematiikkaa sekä *non-human* ja *non-human* käsitteitä käyttäen luoden kuvaa subjektien tarkastelemista objekteista, joiden muutos kesyttämisen myötä voisi luoda kommunikaation saamelaisten ja porojen välille. Kommunikaatio olisi silti erilaista lajien välillä, epäsymmetrisesti muodostunutta ja siten erilaista koskien ihmisten keskinäistä ja porojen keskinäistä kommunikaatiota. (Ingold 2013, 6-20.) Ingoldin artikkelissa tutkimukseni kannalta on hyödyksi erityisesti vuorovaikutussuhteen tarkastelu. Jos Ingold esittää saamelaisten samastumista poroihin, voisin tässä vaiheessa esittää pohdinnan arvoisena aiheena kipukroonikoiden samastumisen suhteessa eläimiin.

Filosofisen antropologian kautta ihmisten ja eläinten suhdetta on lähestynyt Payne (2010) teoksessaan *The Animal Part: The Human and Other Animals in the Poetic Imagination*. Hän tarkastelee ihmisen eräänlaista "yliluonnollista samastumista" suhteessa eläimiin ja ihmisen suhteeseen eläinten käytöksessä erilaisten inho-, aggressio- ja tuhareaktioiden kautta sekä ihmisen kehollista suhdetta, joka saattaa olla tiedostamatta lähempänä eläinten luonnollista käytöstä vertaillen ihmisen ja eläimen sosiaalis-behavioraalista yhteyttä lajien välillä. (Payne 2010.) Filosofisen antropologian asetin aiemmin kyseenalaiseksi tarkastelutavaksi, mutta en näe sitä enää täysin irrelevanttina lähestymistapana johtuen informanttien kokemuksista, vaikka se ei varsinaisesti ota kantaa ihminen(kipukroonikko)/lemmikki -asetelmaan.

Pietiläinen (2013) kertoo teoksessaan *Koirien maailmanhistoria* (2013) parantavien koirien ominaisuuksista esimerkiksi Rooman aikakaudella. Koirien parantava kyky liittyi siihen, että lääketiede pohjautui osaltaan magiikalle ja uskonnonle ja Apollon auringon- ja parannuksenjumalana piti koiria pyhinä eläiminä. Jumaluudet yhdistyivät toisiinsa ja erityisesti Apollonin pojan Asklepioksen kautta muodostui kreikkalais-roomalainen kultti erilaisina asiakastemppeleineen, jonka keskeisinä parantajina olivat koirat. Pietiläinen kertoo myös nykypäivän parantavista koirista biologi Rupert Sheldraken ja koirahistoriatutkija Mark Derrin esimerkkien kautta, joissa kuvataan koirien positiivisesta vaikutuksesta depressiosta tai muista sairauksista kärsivien elämään. (Pietiläinen 2013, 85-89.) Pietiläinen kirjoitti myöhemmin myös *Kissojen maailmanhistorian*, jossa hän käsitteli historiallisesti ihmisen ja kissan suhdetta samaan tapaan kuin koirien – villieläimestä lemmikiksi, kiinnittäen huomion kissojen itsenäisyyteen. (Pietiläinen 2016.)

2.2. Keskeiset käsitteet

Tutkielman keskeisiä käsitteitä ovat krooninen kipu ja resiliessi. Kipujen määritelmä on laaja ja moniselitteinen. Kipu on hankalasti määriteltävissä oleva asia sekä potilaalle, että lääkärille. Krooninenkaan kipu ei aina pysy staattisena, vaan se voi muuttua – akuutti kipu voi kroonistua, helpottua, pahentua tai hyvässä tapauksessa poistua. Ihmiset myös kokevat kivun yksilöllisesti. Ojalan (2015) artikkelissa *Krooninen kipu täyttää sekä kehon että mielen*, hän mielestäni tiivistää olennaisesti kroonisen kivun pääolemuksen, vaikka en ole kirjoittajan kanssa täysin samoilla linjoilla jokaisesta hänen lopputulemastaan. Ojalan mukaan kroonisella kivulla on erityisesti neljä ominaisuutta: se hallitsee ihmistä, on luonteeltaan kielteistä, se on näkymätöntä ja vaikuttaa koko ihmiseen (Ojala 2015). Kivun mittaaminen ei siis ole mitenkään selkeää ja siten sen hoitokin on edelleen yhtä hankalaa, mikä on myös tullut esille informanttieni kohdalla myös tässä tutkimuksessa. Tämä voi olla osaltaan syynä myös siihen, että antropologiassa ei ole tehty kovin suurta otantaa ihmisen ja eläimen suhteesta kipuun.

Käypä hoito -sivusto on lääkäreiden eräänlainen luotto-Wikipedia, jonka mukaan potilaita yleisesti suositellaan hoidettavan. Sivusto määrittelee krooniseksi tai pitkäkestoiseksi kivuksi yli kolme kuukautta kestäneen kivun (kaypahoito.fi). Kivun mittaamiseen on kehitelty erilaisia mittareita. Yksi näistä mittareista on CPAQ-kysely³, minkä avulla kipupotilaan kipua on määriteltä kahden faktorin eli 1) vastaajan toimintakyvyn ja 2) kipumyönteisyyden kautta. Ensimmäinen suomenkielinen tarkastelu tämän mittarin toimivuudesta on tehty Jyväskylän yliopistossa fysioterapian koulutusalan pro gradussa *Kroonisen kivun hyväksyminen – suomenkielisen CPAQ-mittarin reliabiliteetti ja validiteetti*. (Ojala 2010.) Vaikka ko. mittaria ei Suomessa käsitykseni mukaan aktiivisesti käytetä, tutkielma antaa silti informaatiota siitä, miten muualla maailmassa kipua mitataan ja saattaa myös tarjota vaihtoehtoisia teorioita tällä hetkellä mainitsemieni lisäksi tai sijasta.

Käypä hoito -sivuston suositteluja harvoin kyseenalaistetaan terveydenhuoltohenkilökunnan keskuudessa. Kyllösen (2013) mukaan kivusta kärsii noin miljoona suomalaista ja hänen haastattelemansa lääkäri Tom Saariahon mukaan kipukokemusta määrittelee parhaiten kipuasteikolla 0-10, missä kipua kokeva ihminen sijoittaa itsensä kipukokemuksen voimakkuuden mukaan tälle asteikolle (Kyllönen 2013). Ojalan (2015) mukaan kroonisella kivulla on erityisesti neljä ominaisuutta: se hallitsee ihmistä, on luonteeltaan kielteistä, se on näkymätöntä ja vaikuttaa koko ihmiseen. Kivun mittaaminen ei siis ole mitenkään selkeää, perustuu lähinnä kivun kokijan omaan mittaukseen ja siten sen hoitokin on edelleen vaikeaa, mikä on tullut esille myös informanttien tapauksessa. Tämä voi olla osaltaan vaikuttanut myös siihen, että antropologiassa ei ole tehty kovin suurta otantaa ihmisen ja eläimen suhteesta kipuun.

Antropologiassa kipua on käsitelty esimerkiksi medikaalisen antropologian alueella erityisesti suhteessa vallitsevaan ympäristöön tai tapahtumiin (esim. rituaalit), mutta koska kipua käsitellessä liikutaan väistämättä tieteenalojen välillä, esimerkiksi teos *Chronic Condition, Fluid States* lähestyy aihetta rakenteellisen epätasa-arvon aihetta kulttuuristen, poliittisten, sosiaalisten sekä

³ Chronic Pain Acceptance Questionnaire

taloudellisten rakenteiden kautta muuttuvana tilanteena kyseenalaistaen myös kroonisuuden ja akuutin käsitteen. (Manderson & Smith-Morris 2010.) Kipua on myös antropologisesta näkökulmasta tarkasteltu kokemuksellisuuden kautta (DelVecchio et al. 1992). Ainoa selkeästi kipuaiheeseen kantaa ottava sosiaali- ja kulttuuriantropologian pro gradu työ on Myöhäsen (2006) tutkielma, jossa tutkittiin Pohjois-Savolaisen maalaiskylän kipukäsityksiä sekä kipukäyttäytymistä mutta tässäkin tutkielmassa ei mainita eläimiä tai lemmikkejä (Myöhänen 2006).

Teoreettisena lähestymistapana näin mahdollisuutena myös neuroantropologian osa-alueeseen kuuluvan *cultural consonance* lähestymistavan. Tämä William Dresslerin (1991) luoma metodi yhdistää yksilön, kulttuurin ja biologiset ominaisuudet toisiinsa. Antropologiaa ei nähdä biologiasta erillisenä tieteenä vaan malli on muodoltaan neuroantropologinen, yksilöiden ja kulttuurin toisiinsa yhdistävä tapa tarkastella ihmisten käytöstä tietyssä kulttuurisessa kontekstissa (Downey & Lende 2012; Dressler 1991). Dresslerin teoksessa puhutaan kroonisista sosiaalisista stressitekijöistä, jotka vaikuttavat ihmiseen pitkällä ajanjaksolla (Dressler 1991, 16-17). Kroonista kipua voidaan siten myös lähestyä elämän stressaavien tilanteiden sekä tätä stressiä mahdollisesti lieventävien seikkojen, kuten lemmikkien kautta.

Resilienssillä on monia määritelmiä riippuen tieteenalasta ja tutkimuskohteesta. Resilienssiä voidaan tarkastella esimerkiksi yksilön, organisaation, johtamisen tai yhteiskunnan näkökulmista (Helsingin yliopisto 2020; Valli 2020; Siltanen ym. 2020.) Resilienssin eri määritelmissä on kuitenkin tunnistettu yhteisiä piirteitä, kuten se, että resilienssi liittyy yksilön tai yhteisön henkiseen kapasiteettiin ja kykyyn sietää muutosta sekä selvitä siitä hyödyntämällä omia, osin tiedostamattomia voimavarojaan. Valli (2020) viittaa näihin voimavaroihin käsitteellä resilienssipotentiaali. Valli (2020) on väitöskirjassaan tutkinut resilienssiä ja resilienssipotentiaalin johtamista kriisin hallintaorganisaatiossa. Resilienssipotentiaalin olemassalon käynnistävä muutos voi olla yhtäkkiä tapahtuva kriisi tai pitkäaikainen häiriötila, kuten tässä tutkimuksessa krooninen kipu. Vallin (2020) mukaan on tärkeää tarkastella resilienssiä yksilön fyysistä ja henkistä toimintakykyä yhdistävänä tekijänä.

3. Metodit, tutkimusryhmä ja tutkimusaineistot

Tutkimus toteutettiin laadullisena haastattelututkimuksena (Bernard, 2011). Kenttätöprosessi sijoittui helmikuun ja toukokuun väliselle ajanjaksolle keväällä 2017. Kaikki informantini antoivat kirjallisen suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta ja olen kunnioittanut heidän päätöstään osallistua pro gradu - tutkielmaani heidän omien voimavarojensa puitteissa sekä heidän valitsemallaan tavalla. Tutkimusaineiston keruussa ja kenttätössä olen etsinyt ja räätälöinyt informanteille soveltuvia aikatauluja ja vaihtoehtoisia aineiston keruun tapoja.

Tämän tutkielman informantit (ks. Liite 1), lukuun ottamatta avaininformanttiani olivat kaikki itselleni uusia, joten yritin olla tekemättä heistä tai heidän lemmikeistään etukäteen hypoteeseja ja jouduin kyseenalaistamaan analyysejani toistuvasti sekä refleктоimaan näkemyksiäni. (American Anthropological Association 1998.)

Aineiston hankinta käynnistyi jokaiselle informantille lähetetyllä esitietolomakkeella (ks. Liite 2), joka sisälsi aineiston luokitteluun tarvittavat esitiedot ja tutkittavien suostumuksen osallistua tutkimukseen. Tutkimukseen osallistumiseen suostuneiden informanttien kanssa sovin sen jälkeen haastattelun ja varsinainen tutkimusaineisto muodostui haastattelujen pohjalta. Esitietolomakkeet ja haastattelukysymykset olivat kaikille tutkittaville samat, mutta varauduin myös siihen, että kysyn tarvittaessa tarkentavia lisäkysymyksiä aiheisiin liittyen. Haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluja (ks. Liite 3). Haastattelut toteutin osin henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa, osin sähköpostihaastatteluina.

Henkilökohtaisissa tapaamisissa pystyin muuttamaan kysymyksiäni tarvittaessa selkeämpään muotoon ja kohtaaminen oli luontevaa. Sähköpostitse esitetty luettelo kysymyksiä sai todennäköisesti informanteissa erilaisia reaktioita aikaan, joita en itse voinut olla tulkitsemassa muutoin kuin vastausten kautta. Henkilökohtaisten haastattelujen yhteydessä esitietolomakkeet olivat suppeampia, mutta sain itse haastattelutilanteessa esitettyä näihin liittyen

tarkempia kysymyksiä. Henkilökohtaisissa haastatteluissa oli se etu, että pystyin tulkitsemaan äänenpainoja, eleitä ja muuttamaan omaa suhtautumistani tilanteiden suhteen. Lisäksi haastattelutilanteissa minun oli mahdollista havainnoida käytännössä, miten lemmikit suhtautuvat omistajaansa. Tämä jäi pois sähköpostikeskusteluista. Lisäksi aineistoa täydentämään pyysin ja sain kuvia heidän lemmikeistään. Halusin noudattaa yhtenäistä linjaa anonymiteettiin liittyen, enkä tule informanttien tai heidän lemmikkiensä nimiä mainitsemaan tutkielman yhteydessä. (Ks. Liite 1)

Haastatteluaineiston litteroin, sähköpostihaastattelun kautta syntynyt aineisto oli valmiiksi tekstimuodossa. Loin jokaisesta informantista omat kansiot, joiden alle yhdistin heidän henkilökohtaiset esitietolomakkeensa, sähköposti- tai henkilökohtaisesti suoritettut haastattelut sekä kuvat lemmikkeihin tai apuvälineisiin liittyen. Blogit mainittiin esitietolomakkeiden yhteydessä, mutta niihin liittyen tein yhtenäisen linjauksen olla käyttämättä niitä yksityisyydensuojan vuoksi. Lisäksi ne lähinnä toimivat tämän tutkielman kannalta avaininformantin ja tutkimusryhmän yhdistävänä linkkinä. Muutamilla oli useita blogeja eri teemoista, jotka eivät liittyneet pääasiallisesti tämän tutkielman pääteemoihin eli krooniseen kipuun ja/tai lemmikkeihin.

3.1. Tutkimusryhmän esittely ja rajaukset

Tutkimusryhmä muodostui 12 informantista, joista kolme oli miehiä ja loput naisia (ks. Liite 1). Nuorin informanteistani oli 33-vuotias nainen, vanhin heistä 59-vuotias nainen. Miehistä nuorin oli 35-vuotias, iältään vanhin taas 54-vuotias. Tutkimusaineiston anonymisoimiseksi käytin haastateltavista sukupuolen ja syntymävuoden mukaista esitystapaa. Lemmikit olivat pääosin kissoja ja koiria, mutta joukkoon mahtui myös hevosten ja ponien omistajia – lemmikkien määrä vaihteli kotitalouskohtaisesti yhdestä lemmikistä jopa kuuteen lemmikkiin yli edellä mainittujen lajirajojen. Tämän tutkimusprosessin aikana lemmikeistä menehtyi kaksi, mutta tarkastelin myös henkilöhistoriaa laajemmin sekä kipujen että lemmikkien kautta ja otin myös nämä lemmikit huomioon.

Informanteista suurin osa oli avoliitossa tai naimisissa, ainoastaan kaksi heistä asui yksin – toinen oli leski ja toinen eronnut. Alle kouluikäisiä lapsia oli vain yhdellä, lopuista puolet olivat lapsettomia tai lapset olivat aikuisia eivätkä asuneet enää kotona. Useimmilla oli siis lemmikin lisäksi myös toinen ihminen taloudessaan.

Naiset olivat selkeästi yliedustettuina aineistossa. Jokainen informanteista on kuitenkin ollut oma persoonansa, enkä katsonut sukupuolinäkökulmalla tämän tutkielman aiheen valossa olleen suurta painoarvoa.

Tutkimukseen osallistuvat informantit sijoittuivat maantieteellisesti Keski-Suomen, Pohjois-Karjalan, Pirkanmaan, Uudenmaan ja Päijät-Hämeen alueille haastateltavien asumistilanteeseen liittyen, mutta aineiston valossa tutkielmaani tuli myös vastaajien elämänhistoriaan sidonnaisia globaaleja tai näiden kuntien ulkopuolisia ulottuvuuksia. Loin kaikille informanteille yhtenäiset haastattelulomakkeet, joissa tuli kronologisesti esille elämänkaarellisesti muodostuva tematiikka. Eläimet ja kipu olivat olleet vaihtelevassa määrin osa informanttien elämää katsannossa lapsuudesta nykyhetkeen.

Kenttätutkimusprosessi ja etnografisen tutkimusaineiston muodostuminen

Sain avaininformantiltani (N58) tiedon tutkimukseen lupautuneista vähitellen, jonka perusteella loin listan koneelle varmoista, epävarmoista ja suoraan kieltäytyneistä henkilöistä. Lisäksi tässä vaiheessa tuli ilmi, että kieltäytyneiden kautta sain myös listan ihmisistä, joihin voisin olla heidän sijastaan yhteydessä. Liikkeelle lähti lumivyöryilmiö, jossa edes avaininformanttini ei tiennyt henkilöistä etukäteen mitään. Varmoihin olin suoraan yhteydessä avaininformanttini antamien yhteystietojen pohjalta – näitä saattoivat olla esimerkiksi sähköposti ja nimi tai pelkkä sähköposti lempinimellä. Epävarmat liittyivät kieltäytyneiden joukkoon. Esittelin itseni sekä tutkimukseni tarkoituksen virallisemmin, välttämällä epäolennaista jargonia. Loin ennen varsinaisia haastatteluja esitietolomakkeen, jonka tarkoituksen määrittelin näin: ”informanttien erottelua varten, anonymiteetin varmistamiseksi ja tutkielman tekijän yleistä aineiston organisointia ja hallintaa varten”. Esitietolomakkeet sisältävät paljon salassa pidettävää aineistoa, mutta niiden pohjalta myös itse

haastattelujen suunnittelu oli helpompaa. Kävin lyhyesti lomakkeessa läpi heidän henkilötietonsa, sairautensa kliinisesti määriteltynä sekä tarvittavat apuvälineet, lemmikkinsä sekä eläinten iät sairausajalta, anonymiteettiin liittyvät asiat kauttaaltaan (mm. lemmikkien nimien maininta, blogien hyödyntäminen, pienen paikkakunnan sijoittaminen maantieteellisesti laajemmalle skaalalle) sekä heidän toiveensa ja rajoituksensa mahdolliseen henkilökohtaiseen tai sähköpostihaastatteluun haastatteluun liittyen. Lisäksi kysyin, haluavatko he lähettää lemmikeistään tai apuvälineistä kuvia tai saanko kuvata niitä haastattelutilanteessa.

Haastattelumetodien valinnasta ja toimivuudesta

Pidin alusta asti selvänä, että maantieteelliset välimatkat tulisivat olemaan problemaattisia vähintään informanttien taholta sekä myös omat terveyteeni sekä rahoitukseen liittyvät asiat huomioiden. Esioletukseni olivat, että moni ei pystyisi kipujensa kanssa matkustamaan pitkiä matkoja ja odotin kieltäytymisiä haastatteluista tulevan jo esilomaketta lähettäessä.

Kieltäytymisiä tuli lopulta vain yksi, joka vetosi hätäisen oloisena kiireisiinsä mainiten mm. muuton, taidenäyttelyn rakentamisen ja liikuntaharrastuksensa. Myös osa niistä haastateltavista, jotka ilmoittivat esitietolomakkeessa, että haluavat osallistua vain sähköpostitse, päätyivät useamman viestin jälkeen ehdottamaan henkilökohtaisia haastatteluja. Esimerkiksi informantti M72 vastasi hyvin suppeasti esitietolomakkeeseen, mutta muutaman anonymiteettia ja tutkimusetiikkaani tarkemmin perustelevan argumentin jälkeen (hän esimerkiksi halusi viittaavan oman käsitykseni mukaan keskikokoisen kaupungin sijaan laajemmin Pohjois-Karjalaan) kyseinen informantti ehdotti itse henkilökohtaista haastattelua. Tämä oli mielenkiintoinen suuntaus, jonka katsoin johtuvan heidän omista ennakko-oletuksistaan tutkimuksen suhteen.

Suurin osa informanteistani piti blogia, joka liittyi heidän elämäänsä joko lemmikin kautta, päiväkirjanomaisesti tai yleisellä tasolla melko mustaa huumoria hyödyntäen. Päätin jo ennen haastatteluja, että en lue näitä blogeja ennen haastatteluja välttääkseni kaikki esioletukset. Seitsemällä haastateltavista oli kenttätyön aikana tietojeni mukaan blogi. Osa

haastateltavista bloggasi säännöllisesti tai ajoittain. Bloggeja en silti voinut käsitellä tutkimuksessani anonymiteettisyydestä, useimmat informanteista olisivat suurella todennäköisyydellä tulleet tunnistetuiksi koska he kirjoittivat omalla nimellään. Osa vastaajista esiintyi myös omilla kasvoillaan blogitekstien kuvissa.

Otin huomioon esimerkiksi sen, että lemmikkien kuvat tai blogitekstit olisivat sellaisinaan hakukoneilla löydettävissä ja pyysin informantteja huomioimaan tämän. Moni siis lähetti sähköpostitse itse ottamiaan tuoreita kuvia lemmikeistään tai sain haastattelujen aikana vapaasti kuvata lemmikkejä. M81 tyhjensi paikan päällä haastattelussa (tutkijan kotona) koko kannettavansa aiheeseen liittyvän kuvasisällön ulkoiselle kovalevylleni sekä lähetti myös Dropboxin kautta kuvia. Tämä osoitti suurta luottamusta ja koin olevani vastuussa, että käyttäisin Photoshop- tai muita kuvankäsittelyyn liittyviä ohjelmia, rajaten kuvista pois kaiken henkilön tarkempaan identifiointiin viittaavan. Apuvälineistä informantit olivat arkoja lähettämään kuvia, mutta se johtui aineistoni valossa jossain määrin myös siitä, että informantit eivät pitäneet kaikkia arjen apukeinojaan apuvälineinä.

Kenttätöyskentelyn yhteydessä yllättävän paljon aikaa kului päivittäiseen sähköpostiviestittelyyn, kun kohteena oli näin arkaluontoinen tutkimusaihe.

Haastattelulomakkeesta (ks. Liite 3) oli aluksi tarkoitus muotoilla avoin teemahaastattelu, mutta päädyin tekemään kronologisesti etenevän puolistrukturoidun teemahaastattelun jakaen osiot menneisyydestä nykyhetkeen ja tulevaan liittyviin teemakokonaisuuksiin. Menneisyyteen ja nykyhetkeen liittyen kysyin esimerkiksi informanttien elämänhistoriasta kipuihin ja lemmikkeihin liittyen, mahdollisesta ajasta ilman lemmikkejä, lemmikin hankintaan liittyvistä rajoitteista, hyvistä ja huonoista päivistä lemmikkien ja/tai kipujen kanssa sekä pyysin heitä kuvailemaan lemmikkejään ja sairauksiaan tarkemmin. Lisäksi kysyin tulevaisuuteen liittyen heidän ajatuksiaan omalla kohdallaan aiheesta, oliko heillä pelkoja tai toiveita kipuun tai lemmikkeihin liittyen ja millaisena he näkivät molempien osuuden elämässä tulevaisuudessa. Näiden teemojen jälkeen pyysin heitä pohtimaan edellisten vastausten valossa,

oliko heidän elämänsä saapunut ensin kipu vai lemmikit, mikä heitä yhdisti ja mikä oli heidän oma näkemyksensä lemmikin roolista kivun suhteen.

Moni toi esille sen, että lemmikki tulisi aina olemaan ja huono päivä on sellainen, kun lemmikki voi huonosti. Suurin pelko taas liittyi nimenomaan lemmikin sairastamiseen ja menehtymiseen. Kipua he kuvailivat värikkäin sanankääntein, kuten M62 ”*kuin tongeilla revittäisiin varpaita irti*”.

Blogin pitäjiltä kysyin miten ja missä tilanteessa he päätyivät pitämään blogia, sen merkityksestä ja sidonnaisuudesta sairastamiseen ja/tai lemmikkeihin. Suurimmalla osalla oli mainintoja blogissa lemmikeistään, mutta ainoastaan kaksi informanteista ovat omistaneet bloginsa lemmikilleen täysin.

Haastatteluni olivat pääosin erittäin antoisia. Eläimet suhtautuivat itseeni vastaanottavaisesti ja oma koirani suhtautui haastateltavaan hyvin. Informantin M81 isoin kipuongelma liittyi jalkoihin ja hän tuli kotiini haastatteluun. Kyseisen haastattelun yhteydessä jouduin kuitenkin improvisoimaan rakentaen esteitä huonekaluista, jotta oma koirani ei pääse informantin kipeiden jalkojen lähelle esimerkiksi nojaten jalkoihin koko noin 50 kilon painollaan. Onneksi kyseinen haastateltava omasi kokemusta isoista koirista ja suhtautui asiaan ymmärtäväisesti. Suurimmalla osalla haastatelluista on ollut tähän mennessä virallisina apuvälineinä kävelykeppejä, joillakin erilaisia tukia, yhdellä rollaattori (N58) sekä useita sellaisia asioita, mitä he eivät itse tulleet ajatelleiksi apuvälineinä; kuten itse auton ohjauspyörään asennettu lisäosa käsien toiminnan heikentymisen vuoksi (M62) ja selkätukena pitkulaiset imetystyyny (N57). Lisäksi informantti M81 esitteli henkilökohtaisesti erikoista mittatilauksesta valmistettua hiilikuituvalmisteista nilkkatukiortoosiaan (katso kuva 1) sekä kivunhoitoon tarkoitettua TENS-laitetta (Transcutaneous Electrical Nerve Stimulation), joka antoi sähköisesti kipua lievittäviä eri asteisia impulsseja iholle aseteltavien tarroilla kiinnitettävien elektrodien kautta. Hänellä oli myös käytössä painehihat sekä -sukat, joiden luoma tiukka puristava ote helpotti hänen oloaan.

Kuva 1. Nilkkatukiortoosi.

Avaininformantin korvaamaton asema ja tutkimuksen esittely informanteille

Avaininformantti N58 oli alkujaan tuttavani, asuessani useampi vuosi sitten Pohjois-Helsingissä. Tapasin hänet lenkillä yhdessä silloisen pentuiässä olevan koirani kanssa ja hän pyysi meidät välillä kylään luokseen. Hänellä itsellään oli silloin rescue-kissa; meitä yhdisti kiinnostus kirjallisuuteen ja eläimiin, sekä tuohon aikaan myös molempien henkilökohtaiset kivut. Eläinten ja ihmisten välinen yhteys tuli satunnaisesti keskustelun alle, mutta vasta syksyllä 2016 olin varma, että tekisin aiheesta pro gradu -tutkielmani.

Tein tutkimuksestani lyhyen esittelyn yhdessä avaininformanttini (N58) kanssa ja muotoilimme sen yhdessä kohderyhmälle helposti lähestyttäväksi. Hän tarjoutui innokkaana bloggaajana ottamaan yhteyttä sekä blogituttaviinsa, että muihin potentiaalsiin ihmisiin, jotka saattaisivat olla kiinnostuneita osallistumaan. Minut hän esitteli pro gradu -tutkielmaa tekevänä, hieman

vanhempana opiskelijana, jolla oli kokemusta kroonisesta kivusta ja lemmikeistä, painottaen anonymiteettia ja kunnioittavaa suhtautumistapaani informanttien tilannetta kohtaan.

Tutkimuksen päätarkastelukohteena informanteille oli tässä vaiheessa vain esitelty *krooninen kipu ja lemmikit – positiivinen vuorovaikutussuhde arjessa*. Tähän alustavaan tiedusteluun suhtauduin hyvin avoimesti, sillä hän loi yhteyden ihmisiin siten, että en tullut vahingossa käyttäneeksi esimerkiksi sanaa *potilas*.

Huomautuksena todettakoon, että potilas viittaa selkeästi ihmisen sijaan ulkoisesti määriteltynä avaininformanttini (N58) mukaan ihmiseen, joka ei ole itse autonomisesti päättänyt asemastaan vaan *päättynyt* potilaaksi. Pyrin siis minimoimaan mahdolliset defensesjä tutkimustani kohtaan luovat reaktiot ja neutraloimaan ensi yhteyden informantteihini. Jo tässä vaiheessa opin lisää siitä, että tutkimuksen yhteydessä on pyrittävä erityisesti kiinnittämään huomioita termeihin, joita käytän informanteistani.

3.2 Tutkijan etiikka ja vastuu

Tutkijan varioiva asema kentällä

"Weirdness has a profound impact on the way we live in the world and the way we view ourselves as individuals and the way we view human being across time. The weird is not identical with evil, although sometimes they coincide. The weird refers to that aspect of human being that is both factual yet strange and odd, even countersensical." (Langan & Calcagno 2009, 149.)

Miten kuvata kentällä erikoisesti käyttäytyvää ihmistä objektiivisesti? Langanin & Calcagnon (2009) tarkastelema erikoista, poikkeavaa tai outoa merkitsevä adjektiivi *"weird"* sopii kenttätöni analyysin sisälle avaten ihmisen suhtautumista elämään tietynlaisten itse luomiensa konstruktoiden kautta. Teoksessa he käsittelevät termin tuhoisaa ja harmitonta puolta kuvatessa ihmismieltä, sekä tulevat huomioineeksi sen, että ihmislajina olemme

eläinlajeista ainoita, jotka järjestelmällisesti pystyvät suunnittelemaan ja työskentelemään oman ”totaalisen tuhonsa” eteen (Langan & Calcagno 2009, 132-149).

Miten vedetään raja normaalin ja epänormaalin käytöksen välillä?

”Sain alkuun niin paljon kipulääkkeitä kuin oikeastaan pystyttiin antamaan, silti kipu hallitsi kaikkea. Silti, suloinen morfiini... Kokemuksen jälkeen ymmärrän narkomaaneja aivan eri tavalla, sillä se hetki juuri ennen kuin kipulääke annetaan suoneen ja tietää, että kohta helpottaa hieman, läheni maagista.”
(N75)

Kuinka siis arvioida objektiivisesti haastateltavan vastauksia? Kaikilla haastateltavista on käytössään todella vahva lääkitys, mitä ei välttämättä osaa täysin terve ja kivuton analysoida millään lailla – toiset piristyvät, toisilta menee muisti ja toiset voivat toimia täysin normaalisti *oman arvionsa* mukaan. Kipulääkkeiden lisäksi päällä voi olla samanaikaisesti myös kokoelma erilaisia psyykkisen puolen lääkityksiä. Olen nyt kolmen haastateltavan kohdalla kohdannut kyseenalaisen asian. En ole siis subjektiivisen näkemykseni kautta yllätynyt heidän pääasiallisista kipulääkityksistään, muutamien muiden lääkkeiden kohdalla en osaa ottaa kantaa. Tietty kipulääke saattaa piristää informantteja ja näen heidän tilanteensa vain tietyllä hetkellä, jolloin joudun pohtimaan, onko tämä ihminen tällä hetkellä niin sanotusti ”oma itsensä”.

Etenkin kahden informantin kohdalla haastattelu oli mielestäni onnistunut erityisen antoisa, mutta haastattelujen loppua kohden olen havainnoinut alkutilanteen pirteydestä poikkeavaa käytöstä. Ainoastaan yhden kohdalla tämä ilmeni jatkuvana motorisena levottomuutena ja ”rehvakkuutena”, joka oli ristiriidassa sekä haastattelun aikana kerrottuihin asioihin, että blogiin liittyen.

Jouduin ottamaan tarkastelun alle myös eettiset ongelmat informantin terveyteen ja kognitiivisiin arviointikykyihin liittyen, silloin kun oli aihetta epäillä, onko ihminen vaaraksi itselleen, toisille tai eläimille. Olen pohtinut tähän tutkielmaan liittyen vastuuni määrää, mihin asti voin ottaa kantaa ja toimia

vaarantamatta ketään – edes itseäni. En ole koskaan tehnyt rikosilmoitusta, mutta jouduin ja joudun tämän tutkimuksen yhteydessä sitä ajattelemaan.

En aio tutkielmani yhteydessä tarkentaa, kenestä on kyse ja siksi jouduin poistamaan kaikkien haastattelujen päivät ja paikat tarkemmin. Henkilökohtaiset haastattelut vaihtelivat kestoltaan noin puolestatoista tunnista kolmeen tuntiin. Sähköpostihaastattelujen pituus taas on vaihdellut noin viidestä kahdeksaan arkkiiin, mutta niiden osalta ei ole toistaiseksi ilmennyt mitään eettisesti uhkaavaa tilannetta.

Eräs informanteistani kuulosti puhelimesta täysin normaalilta, joten en osannut odottaa kentältä mitään hätkähdyttävän poikkeavaa etukäteen. Haastatteluajana ilmeni kuitenkin erikoisia teemoja. En ole aiemmin kohdannut kentällä ketään, jonka puheenaiheet liikkuisivat eri eläinlajien vertailussa siten, että toisia eläimiä voi huolettomasti tappaa. Painotus oli lemmikkien ja luonnoneläinten välisen itseisarvon erottelussa. Lisäksi kyseinen informantti kertoi olevansa kaukoparantaja, alkoi puhumaan ihmisten energiakentistä desimaalitarkkuudella, saaneensa *parantamisen* armolahjan jumalalta ja ampuneensa tiettyjä luonnoneläimiä kymmeniä kappaleita lähiaikoina päähän. Lisäksi sain todisteet siitä, että hän omistaa aseensa hyvin todennäköisesti edelleen ja on ollut suisidaalinen ennen uskoontuloaan. Ko. informantilla oli suurehko lähiperhe ja hän korosti useaan otteeseen, että hänen päässään ei ole vikaa - kun taas hänen itse antamansa lähdeaineisto haastatteluineen todisti ainakin aiemmalta ajanjaksolta toisin. Informantti ei puhunut näistä asioista eläimiä ja aseita lukuun ottamatta nauhurille, mutta hän ei myöskään kieltänyt puhumasta näistä tutkielman yhteydessä.

Yritin pitää asiallisen linjan koko haastattelun ajan ja tämä onnistui kohtuullisen hyvin, mutta huomattuaan esittäväni tarkentavia kysymyksiä esimerkiksi hänen oman parantamistaitonsa ja kipunsa yhteyttä tiedustellen, informantti alkoi kiihtyä ja pyrin tasapainottamaan tilanteen korostamalla omaa tietämättömyyttäni asiasta ja siirtyen takaisin haastatteluteemoihin nauhurin päälle laittaen. Teoksen *Human Being* ihmismielen outoa käytöstä määrittelevässä luvussa kentällä vastaan tuli hieman vastaava tilanne, kun aktiivisesti katolista uskontoa harjoittava ylempi toimihenkilö ko. firmassa

kieltäytyi järjestelmällisesti reflektoidusta omaa uskonnollista rooliaan ja ottamasta kantaa tai vastuuta liittyen mihinkään teoreettisiin kysymyksiin, jolloin rajoittunut koulutustausta tuli jatkuvasti esille ja esti kokonaan järkevän vuoropuhelun (Langan & Calcagno 2009, 144-146).

Informantti myös poisti ja lisäsi vainoharhaisesti kuvia blogistaan, ilmeisesti ihmetellen yhtäkkistä kävijätietoliikennettä. Tulin jopa kyseenalaistaneeksi oman mielenterveyteni ennen haastattelun purkua johtoajatuksenani ”tapahtuiko kaikki todella, kuten kuulin ja koin”. Haastattelijalle tilanne oli suhteellisen järkyttävä ja raskas kokemus sekä hidasti selkeästi muun kenttätönn kulkua. Lemmikin läsnäolo ja tietoisuus asunnosta pakoreitteineen tuli haastattelun aikana useamman kerran mieleen tilannetta rauhoittavina asioina. Aiheesta keskustelin sekä seminaariohjaajan, että avaininformantin kanssa enkä haastatellut kyseistä henkilöä enää tai ollut häneen yhteydessä.

Avaininformanttini ei tuntenut kyseistä ihmistä henkilökohtaisesti ja koki, että hän oli vastuussa tilanteesta, vaikka tilannetta ei voinut ennustaa etukäteen. Itse koin toimineeni eettisesti väärin kertoessani asiasta hänelle, mutta en voinut pitää asiaa pimennossa. Aineistodatan validiteetti on tässä tapauksessa erityisen kyseenalainen ja olen jälleen tutustunut erilaisiin eettisiin ohjeisiin, esimerkiksi American Anthropological Association - yhdistyksen tarjoamiin etiikkakoodistoon (AAA, 1998).

Informantit innostuivat selkeästi puhumaan ”*off the record*” asioistaan heti nauhuri- tai sähköpostihaastattelun jälkeen, kun olivat kysyneet allekirjoittaneen omasta sairaushistoriasta. Haastateltavat ymmärsivät logiikkani valintani takana siitä, miksi en suoraan kertonut tilanteistani ennen haastattelua. Mainitsen tämän tässä yhteydessä siitä syystä, että useampi informantti on vähätellyt oman kipunsa kokemusta ja kyseenalaistanut sopivuutensa tutkimuksen kohteeksi. Jos olisin kertonut hengenvaarallisista kokemuksistani etukäteen, se olisi voinut jopa supistaa haastateltavien määrää eksponentiaalisesti. Lisäksi haastattelujen jälkeen useat informantit antoivat minulle luettavaksi itsestään tehtyjä haastatteluja, itse kirjoittamiaan runoja tai julkaisemiaan kirjoja. Joiltakin saan myös edelleen postikortteja tai sähköpostiviestejä.

Olen aiemminkin tutustunut Jyväskylän yliopistossa tekemäni kulttuuriantropologian kandidaantitutkielman yhteydessä American Anthropological Associationin julkaisemaan *Code of Ethics* -julkaisuun (1998) ja pyrin kaikin tavoin myös nyt noudattamaan antropologien yleisiä eettisiä normeja sekä itse allekirjoittaneen yleisiä moraalikäsitteitä ja -kokemuksia liittyen kipukroonikoiden voimavaroihin- sekä resursseihin.

Alusta asti pidin selvänä, että informantit todennäköisesti haluavat pysyä anonyymeinä. Siksi päänsä vaivaa aiheutti se, että moni haastateltavista ilmoitti henkilökohtaisen bloginsa osoitteen. Pohdin silloin, että en lue heidän blogejaan ennen haastattelua välttääkseni ennakkokäsitysten muodostumisen mutta a) tutustuisin niihin analysoidessani aineistoa tai b) jos informantti kertoo jostain lemmikkiinsä liittyvästä kokemuksesta, pyytäisin häntä kertomaan mistä se blogissa löytyy ja etsisin sen tukemaan haastateltavan vastausta. Osan tiesin pitävän itseensä liittyvää blogia, mutta ainakin yhden tiesin omistaneen blogin lemmikilleen. Erityisen arvokkaiksi blogeihin liittyvät havainnot olisivat tulleet tilanteissa, joissa en olisi päässyt blogin kirjoittajaa henkilökohtaisesti tapaamaan. Tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista aineiston anonymisoinnin vuoksi.

Lisäksi blogeihin liittyen vilpittömästi pohdin sitä, että ovatko kyseiset henkilöt selkeästi muita haastateltavia paremmassa kunnossa kroonisen kivun osalta. Useiden blogien tullessa tietooni, halusin myös niitä tarkastella ja esittää kysymyksiä niihin liittyen mutta erittäin hienovaraisesti lähestyen.

Koska tutkimusaiheeni ei ollut helposti lähestyttävä, mietin useita metodeja, kuinka hankkisin informantteja. Sosiaalinen media, sähköpostilistat ja kipuklinikat vaikuttivat pinnallisilta ja epämääräisiltä, eikä vastaajista tai vastaajien laadusta olisi ollut mitään taetta. Halusin kuitenkin luotettavaa dataa mahdollisimman laajalla skaalalla erilaisia ihmisiä ja lemmikkieläimiä. Seuraavaksi esittelen avaininformanttini korvaamattoman roolin tutkielman alkuun sysäämisessä sekä lähestymistapani.

Päädyin lopulta ottamaan yhteyttä tutkielmaan liittyen tuttavaani, jonka kanssa olimme muuten olleet satunnaisesti sähköpostiyhteydessä. Kyseinen avaininformanttini oli rollaattorilla liikkuva keski-ikäinen nainen pääkaupunkiseudulta, jonka kohtasin asuessani aiemmin lähempänä häntä. Hän viehättyi kovasti newfoundlandinkoirastani lenkillä tavatessamme ja kertoi omista lemmikeistään. Hän oli myös kissanomistaja ja kipukroonikko, jonka kipujen käsitin johtuvan pääasiassa spinaalistennoosista, fibromyalgiasta ja kiertäjäkalvosinoireyhtymästä. Päädyin käyttämään informanteista sukupuolen ja vuosiluvun yhdistelmää. Avaininformanttiini viittaa lyhenteellä N58. Asiasta puhuessani hän innostui aiheesta ja lupautui olemaan käytettävissä. Myöhemmin hän myös kertoi, että hän saattaisi tietää joitakin ihmisiä, jotka sopisivat tutkielmaani. Aiheesta keskustelimme satunnaisesti, kun opiskeluni tuli puheeksi. Hänet tunsin tuohon aikaan vain pintapuolisesti. Moneen otteeseen keskustelujen yhteydessä hän painotti, että ei haluaisi käyttää sanaa *kipupotilas*, vaan kipukroonikko. Ymmärsin tämän johtuvan siitä, että potilas on tietyllä tavalla alisteisessa asemassa sekä muihin ihmisiin että lääkäreihin nähden, eikä hän (N58) esimerkiksi halunnut tulla määritellyksi pelkästään sairauksiensa kautta.

Aiheeni ollessa näin arkaluontoinen, avaininformanttini ehdotti myös, että hän itse ottaisi yhteyttä mahdollisiin haastateltaviin *omalla tavallaan* kirjoitetulla viestillä sekä tarjoamalla työnimellä *Lemmikit ja krooninen kipu* esitellen minut ja antaen yhteystietoni heille. Annoin suhteellisen vapaat kädet ja painotin anonymiteettia sekä joustavuutta haastattelutavan-, -ajan ja -paikan suhteen. Lisäksi näiden haastateltavien kautta sain myös lisää informantteja, jotka halusivat osallistua tutkielmaani. Suurin osa heistä ei siis tuntenut toisiaan, mutta tiedustelin avaininformantiltani, ketkä heistä tunsivat toisensa – en halunnut vaarantaa aineiston luotettavuutta esimerkiksi siten, että haastateltavat keskustelisivat haastattelukysymyksistä tai -vastauksista keskenään.

Anonymiteettiin liittyen kysyin myös, haluaisivatko he, että heidän lemmikkiensä nimet muutetaan tutkielmassa. Toivoin saavani käyttää lemmikkien oikeita nimiä, mutta anonymiteetin varmistamiseksi jouduin päättämään ratkaisuun, missä en käytä lemmikkien nimiä ollenkaan.

Sain myöntävän vastauksen tutkielmaan liittyen yhteensä 12 ihmiseltä ja näiden lisäksi muutama jäi miettimään asiaa, lopulta kieltäytyen. Kolme heistä oli miehiä, yhdeksän naista. Ikähaitari vaihteli 33-vuotiaasta noin 60-vuotiaisiin. Osa oli ehdottomasti sitä mieltä, että vain sähköposti- tai some-haastattelut käyvät, osa sanoi suoraan minkä tahansa haastattelutavan sopivan. Tutkielmasta kieltäytyneet perustelivat kantaansa sillä, että heillä ei ole omasta mielestään niin mittavia kipuja tai eivät omista itse lemmikkiä, eli hoitavat esimerkiksi jonkun muun koiria.

Muistan kandidaatintutkielmavaiheestani, että digisanelimen esiin ottaminen saattoi aiheuttaa hieman paineita jokaiselle, mutta kun sitä itse ensin testasin heidän nähden, myös haastateltavat unohtivat pian koko nauhurin olemassaolon.

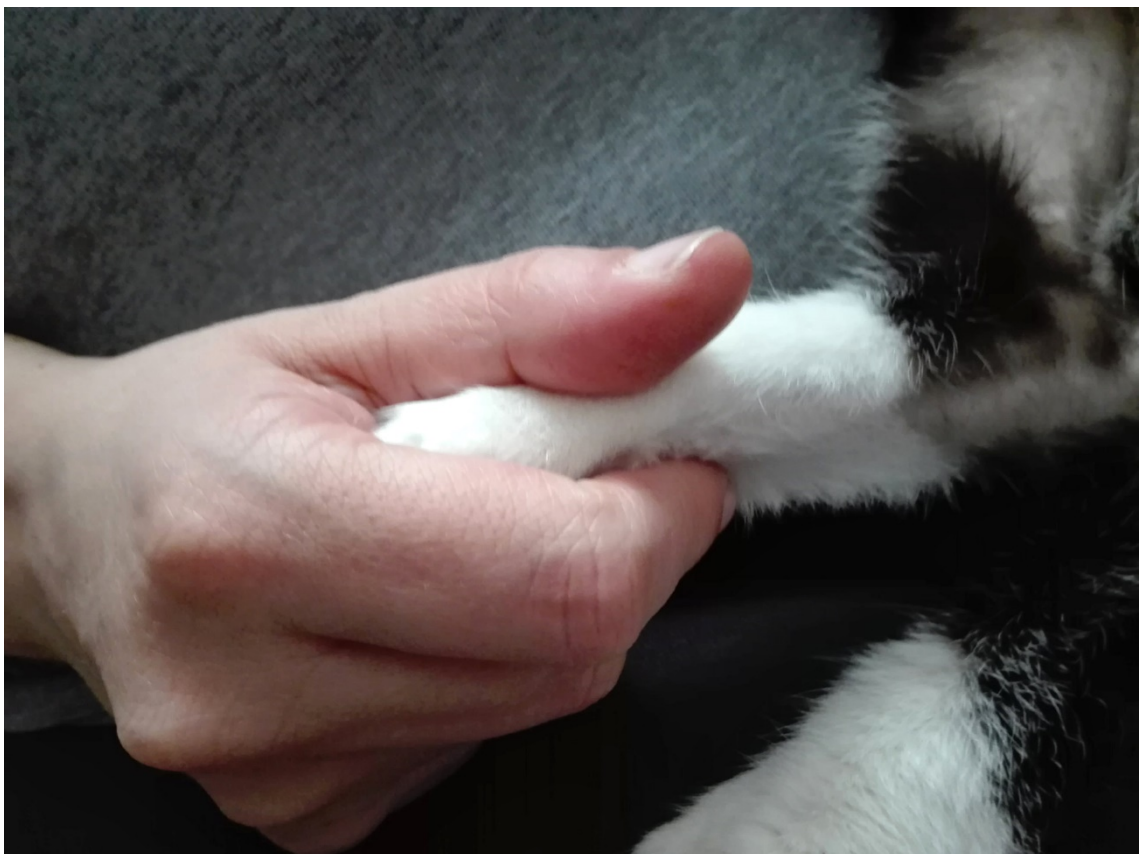
Tutkijan velvollisuus ja vastuu

Informantit uskoutuivat minulle myös asioista, joita en tule tutkielmassani käsittelemään. Kaikkien henkilökohtaisesti tekemieni haastattelujen jälkeen ihmiset halusivat pitää yhteyttä jatkossakin jossain määrin. Olen kokenut tämän erikoisena, sillä olen kuitenkin ollut vieras ja ulkopuolinen heidän elämässään sekä kysellyt hyvin henkilökohtaisia asioita. Avaininformanttini N58 kanssa olemme jopa ystäväystyneet. Informanttien N75 sekä M81 kanssa olemme saavuttaneet jonkinlaisen vuorovaikutuksellisen ja humoristisesti painottuneen yhteisymmärryksen elämästä nykyaikana. Tästä kertoo osaltaan se, että esimerkiksi M81 kertoi ensimmäisenä minulle lapsuudenkodistaan läheisen koiran viimeisestä matkasta eläinlääkärille. N75 innostui tutkielmani ”ihastuttavan kummasta” aiheesta heti ja alkoi puhuttelemaan tutkijaa nimikkeellä *tarinankerääjä*. Lisäksi informantit olivat monisairaita, eikä kenenkään heistä tilanne ollut suoraan verrannollinen toiseen informanttiin.

Psyykkisistä sairauksista keskustelu ei ollut haastattelutilanteessa tabu useimmille, mutta tutkielman suhteen he eivät halunneet tätä puolta itsestään tuoda esiin. Anonymiteettiin liittyvän problematiikan vuoksi kenttätöön raportointia on myös ollut haastavaa tehdä, sillä haastateltavien mielipiteet ovat vaihdelleet useisiin eri henkilötietoihin liittyen – pyrin silti pitämään yhtenäistä linjaa ja olen anonymisoinut myös lemmikkien nimet tutkielmassa.

4. Lemmikit elämänkaaren jatkumossa

Tässä kappaleessa kuvataan lemmikkien saapumista informanttien elämään, yhteiseloja arjessa sekä vastavuoroisuuden muodostumista.

Kuva 2. Informantin kissan tassu.

4.1. Lemmikit osana elämää

Kysyessäni, mikä informantteja ja heidän lemmikkejään yhdistää, vastauksissa painottuivat erityisesti läheisyys ja vastavuoroisen hyvän olon kokemuksen välittyminen.

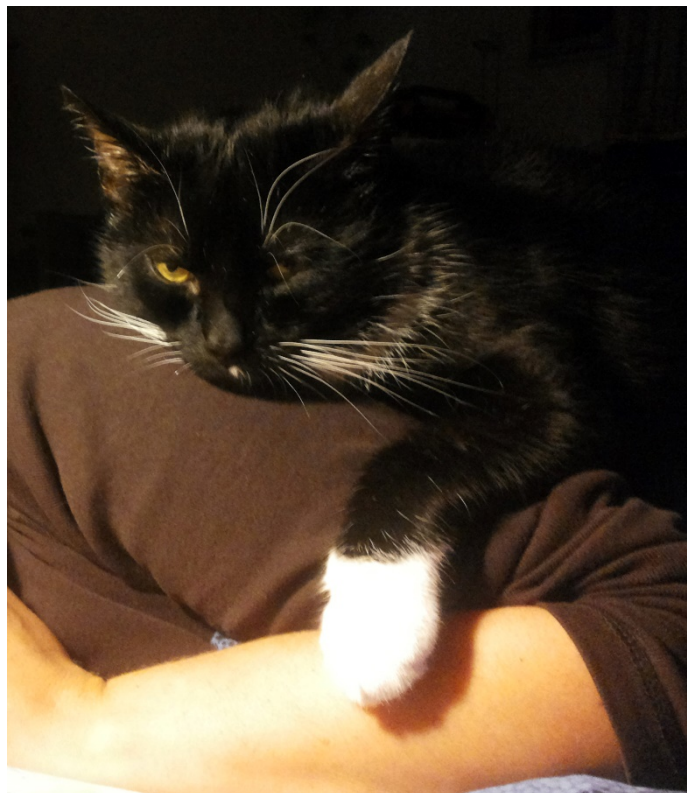
"Omaehtoisuus, itsenäisyys, itsepäisyys, törttöilyt, hellyyden tarve, kiehnääminen, höpötys, kissalla "purrrrina", lämmin sänky, raikas parvekeilma." (N58)

"Tietynlainen mukavuudenhalu. Rakastamme rapsuja, niiden antamista ja vastaanottamista. Pitkä elämä yhdessä, [kissan nimi] on asustellut kanssani jo yhdeksän vuotta." (N75)

"Laiskuus." (M62)

"Hellyys." (N60)

"Valoisa asenne elämään ja se, ettei aloiteta riitaa kenenkään kanssa." (N83)

Kuva 3. Informantin kissa.

En tahtonut johdatella informantteja liian tarkasti rajatuilla kysymyksenasetteluilla. Sen sijaan halusin antaa vastaajille mahdollisuuden kuvata omin sanoin, miten he itse näkevät lemmikkiensä roolin arjessaan.

”Normaali ja tavallinen osa jokapäiväistä elämää. Perhe on minä ja kissa [lemmikin nimi]. (N58)

”Koira on perheenjäsen ja hyvin tärkeä sisältö arkeen meille kaikille. Se että koira tuo sisältöä elämään, auttaa selviämään elämän tuomista haasteista, kun elämänsä voi olla tyytyväisempi.” (N81)

”[Kissan nimi] pitää meidät järjissämme! Tietty asiat on pakko hoitaa. Kissanhiekkaa on haettava kaupasta, ja astiat on puhdistettava säännöllisesti. On huolehdittava siitä, että ruokaa ja juomaa on riittävästi. Joskus kun voimia on erityisen vähän, nämä perusasiatkin tuntuvat hankalilta, koska miehen liikuntaesteiden takia hän ei niitä kaikkia pysty hoitamaan. Kissan pienet pöhköilyt tuovat loputtomasti iloa ja me ollaan täysin vakuuttuneita siitä, että meidän kanssa kissan on hyvä elää vanhenevan kollin elämää. Me olemme lähes koko ajan kotosalla, miehen yritys toimii kotoa käsin ja minun työpisteeni on myös täällä, joten [kissan nimi] on koko ajan läsnä ja kaikessa mukana.” (N75)

”Arki olisi hyvin köyhää ilman lemmikkejä, antavat puheenaihetta ja tavallaan myös pakottavat nousemaan aamulla ylös.” (N60)

Lemmikkien arjen rooli oli vastaajille erittäin tärkeä ja merkityksellinen. Lemmikit nähtiin perheenjäseninä, ne loivat rakennetta ja virikkeitä päiviin sekä auttoivat selviytymään elämässä vastaan tulevista haasteista.

Menneisyydestä kipujen ja lemmikkien kanssa kysyessäni monella oli ollut elämässään kriittisiä käännekohtia, joista toipumisessa lemmikeillä oli suuri merkitys. Lemmikin voisi katsoa vahvistaneen informanttien sisäistä resilienssiä, joka auttaa selviytymään henkilökohtaisista tragedioista ja traumaista arjessa sen sijaan, että vastaajat olisivat lamaantuneet kuormittavien tilanteiden kohdalla ja jääneet toimintakyvyttömiksi.

"Minulla diagnosoitiin vuonna 2005 lonkan artroosi eli nivelkuluma. Olin tuolloin 24-vuotias ja diagnoosi tuntui pysäyttävältä. Kulumaan noin nuorena nivelessä ei löydetty syytä koska en ollut lapsuudessa sairastanut mitään, mikä voisi edesauttaa kulumaan syntymistä eikä niveleen ole kohdistunut sellaista tapaturmaa, jonka olisi voinut olettaa aiheuttavan kuluman. Lonkassa oli ollut oireita ainakin vuoden ennen diagnoosia. Oireet oli satunnaista kipua liikkuesssa ja kireyttä/kankeutta. Tuohon aikaan asuin vakituisesti vanhempieni luona, osittain opiskelupaikkakunnalla. Minulla oli tuolloin suomenlapinkoira [lemmikin nimi], joka oli otettu perheeseen, kun olin 15-vuotias ja me kaikki lapset vielä asuimme kotona, olen vanhin lapsista. Koiran omistajaksi perheen sisällä nimettiin minut ja päävastuu hoidosta oli minulla. Minä koiraa olin eniten halunnutkin. Olen ollut koko elämäni eläinrakas,menin kuulemma jo parivuotiaana vieraiden koirien luokse silittämään niitä ja vähän vanhempana kävin taluttelemassa naapurien koiria. Lapsuuden kesät vietimme mummolassani ja kolmena kesänä meillä oli tutulta lampaita ja vuohia hoidossa kesän ajan. Ne piti meille seuraa ja toi sisältöä päiviin, kun vanhemmat oli töissä ja mummo ja pappa hoitivat kotitöitä. Ne myös opettivat meille lapsille vastuuta ja tutustutti kotieläinten luonteisiin. Yhtenä kesänä meillä oli maalla myös ankoja, joita pystyi pitämään jonkin verran myös vapaana järvellä uimassa. Ne palasivat pienen lenkin jälkeen kotiin. [Lemmikin nimi] oli ulkokoira mutta hyvin rakas ja tuossa teini-iässä kuiskailin sille kaikki tuskani. Myös kuluman diagnoosin aikoihin [lemmikin] ulkoilutus piti minut säännöllisesti lenkillä ja olin muutoinkin aktiivinen liikunnallisesti. Liikunta piti kovimmat oireet sivussa. Liikunnan jälkeen lonkka oli kipeimmillään, mutta kun liikkeen aiheuttama kipu rauhoittui, leposärkyä ei juuri tullut. Jos oli kausia, jolloin liikuin vähemmän, leposärkyä ja liikkeelle lähtiessä kipua ja kankeutta oli enemmän."

(N81)

"Lapsuudesta asti olen ollut eläinrakas, 4-vuotiaana söin samasta kupista kummitätini kissan kanssa ja sain vatsataudin, minkä vuoksi jouduin sairaalaan. Vuodesta 1979 eli 11-vuotiaasta lähtien olen kärsinyt aurallisesta migreenistä. Usein kohtauksen saatuaani olen mennyt sänkyyn ja saanut jonkun kissoista viereeni. Viime elokuussa jouduimme luopumaan 21,5-vuotiaasta [lemmikin nimi] kissasta, mikä on ollut suuri menetys. Kissa tuli aina viereeni, kun sain

migreenin tai olin muuten kipeä, usein makoilimme [kissan nimi] tassu omassa kädessäni. Vuonna 2010 minulta leikattiin rintasyöpä, parasta terapiaa silloin oli, kun sain hoitojen välissä istua ulkona katsella kissanpentujen (6kpl) leikkejä. Näistä pennuista meillä on 5 ja emo jäljellä.” (N60)

”16-17-vuotiaana alkoi matka kipujen kanssa. Onnettomuuden seurauksena, kaaduin hevosella ja jalka jäi alle, mutta kukaan ei osannut vuosiin diagnosoida vammoja, koska ei ollut luita poikki tms. Lisäksi noin 20-vuotiaana alkoi iskiasvaivat ja alaselkäongelmat. Myöhemmin tuli erilaisia suolistovaivoja, jotka nyt hallinnassa. Lisäksi kovat päänsäryt kuuluivat elämään ehkä viitisen vuotta. Lemmikkejä minulla on tästä kipuajasta ollut 23-vuotiaasta eteenpäin. Ja nyt olen 33-vuotias.” (N83)

Halusin myös tarkemmin tietää, miksi kohderyhmäni vastaajat olivat päätyneet lemmikkien omistajiksi, jotta ymmärtäisin niiden merkitystä elämänkaaressa syvemmällä tasolla.

”Meillä on aina ollut koiria ja kissoja, ihan aina. Koira opetti mut kävelemäänkin pienenä ja vahti mua vauvana, kun olin vaunuissa päikkäreillä.” (N58)

”[Lemmikin nimi] jälkeen vanhempani ottivat vuoden tauon jälkeen toisen lapinkoiran. Vaikutin tuohon päätökseen melko paljon, vaikka en asunut kokoaikaisesti enää kotona. En kuitenkaan voinut ottaa silloiseen asuntooni ja elämäntilanteeseen koiraa, joten halusin koiran vanhemmille. Pari vuotta sen jälkeen pystyin hankkimaan oman koiran kun työ- ja kotiasiat vakiintuivat. Silloin hankin [toisen koiran nimi, ensimmäinen omassa kodissa]. [Lemmikin nimi] oli pitkään harkittu ja haluttu ja ihmeen kautta tuttuni teetti koirallaan sekarotuiset pennut. Olin katsellut kenneleistä mittelspitzejä. Koirai on mittel ja sheltti sekoitus ja täydellinen minulle.” (N81)

”Sain ensimmäisen oman kissan 5-vuotiaana, kun muutimme nykyiseen kotiimme. Koiran sain 6-vuotiaana. Siitä lähtien meillä on aina ollut kissoja ja koiria. Oli myös lampaista, sikoja, kanoja, kalkkunoita ja pari mullikkaakin eli olen saanut viettää elämäni maalla ja nauttia eläinten ja luonnon ihanuudesta. Isäni hankki minulle nämä ensimmäiset lemmikit.” (N60)

”Olen harrastanut hevosia 9-vuotiaasta lähtien. Työskenneltyäni yhden kesän tallilla, syntyi päätös, että haluan ostaa oman hevosen ja ostinkin sen sitten opiskelujen loppusuoralla. Halusin itse päättää ratsastamani hevosen elämästä, koska kiinnyin niihin aina ja olin kyllästynyt siihen, että ne myytiin alta tmv. Niinpä hankin oman, vaikka se vetikin budjetin tosi tiukoille.” (N83)

Kuva 4. Informantin hevonen.

Informantit tuntuivat näkemykseni mukaan valitsemaan sellaisia lemmikkejä, joiden voisi sanoa ehkä sanoa kokemusmaailmaltaan olevan jotenkin vastaajan omaan tilanteeseen samaistuttavia. Suurin hankintaa rajoittava tekijä liittyi kustannuksiin, jos kyseessä oli hevonen tai poni. Kissoihin tai koiriin liittyviä rajoitteita ei niinkään ollut. Osa vastaajista toivoi, että lemmikin kanssa pystyisi harrastamaan jotakin.

”Teki kovasti mieli mäyristä, mutta järjellä valinta oli tietysti koditon kissa. Koska liikuntaeste, en hetkeäkään enää ole valmis koiraan, koska koiran etu menee oman edelle (ulkoilu, ruokinta!). Kissaa ei ulkoiluteta kuin parvekkeella. Valittava

kissa aina koditon tai kaltoin kohdeltu, koska [mainitulle kissaryhmälle] hankala yleensä löytää koti. Kissat yleensä osaavat arvostaa uutta kotia, mutta eivät ole ihan "tavallisia" kissoja koskaan (informantti hymyilee pilke silmässä). Oon vähän niinku crazy cat lady itekin." (N58)

"Lemmikin hankintaan ei oikeastaan liittynyt rajoitteita. Eniten halusin koiran. Pystyimme puolisoni kanssa olemaan kohtuullisen paljon kotona kun [koiran nimi] oli pentu ja senkin jälkeen pystyin käymään kesken työpäivän koiraa katsomassa. Koiran kanssa olen yrittänyt panostaa tottelevaisuuteen ja olemme harrastaneet huvin vuoksi agilityä." (N81)

"Toiveita juu, kaikenlaisia aina ystävyystä hevosen kanssa kilparadoille asti. Rajoitteena raha, ihan mitä vaan ei voinut ostaa. Ostin sitten nuoren ja kouluttamattoman." (N83)

Haastateltavat pitivät yleisesti itseään vastuullisina lemmikinomistajina ja heillä oli nähtävissä kokonaisvaltainen katsantokanta eläimistä koko niiden elinkaaren ajan.

"Olen mielestäni vastuuntuntoinen ja rakastava lemmikinomistaja." (N81)

Osa haastatelluista korosti eläimen roolia lajilleen tyypillisine vaistoineen ja tarpeineen.

"Aika paljon minussa on hullua kissanaista. Höpöttelen kissalle ja olen aivan varma, että se ymmärtää minua. Toisaalta haluan luoda [kissan nimi] mahdollisimman lajityypilliset oltavat täällä kotona, erilaisia nukkumipaikkoja (lämmi, syrjässä ja rauhassa, perheen keskellä, auringonpalvontapaikka) ulkomaailmantarkkailupaikan yms. Kun ottaa lemmikin, on vastuussa sen hyvinvoinnista koko eläimen elinkaaren ajan. Siksi täytyy mielestäni aina lähteä siitä, että eläin on aina eläin omine vaistoineen ja tarpeineen. Ehkä karmivin lemmikinomistaja on mielestäni tämä ihmisyyden alatyyppe, joka haluaa pukea koiriaan kummallisiin asuihin ja kuljettaa niitä käsilaukuissaan (puistatus)." (N75)

Toiset vastaajista taas korostivat eläimen tunnepitoista arvoa ja kiintymyssuhdetta, eikä esimerkiksi eläimen välineellistä tai rahallista arvoa.

"Eläinhulluna. Lemmikit ovat erittäin tärkeitä elämässäni ja ikävöin niitä jopa parin päivän matkoillakin." (N60)

"Kiintyvänä, mun hevoset ei ole myynnissä, vaikka moni niitä myykin. Tämä on tietty toisilla lemmikeillä eri kuin toisilla, kuten esim. koirat nyt ei tietenkään ole myynnissä jne. Mutta en voisi vain vaihtaa hevosta suorituskyvyltään parempaan, kuten toiset tekee, vaan mulle ne on tunnearvoisia otuksia." (N83)

Suurimmalla osalla informanteista oli jonkinlainen ihmis-eläinsuhde jo lapsuudestaan alkaen. Kaikki luonnehtivat aikaa ilman lemmikkejä jotenkin vaillinaisena.

"Ex-avokki ei halunnut kissaa eikä koiraa, eli arviolta oisko noin 10 vuotta mennyt ilman lemmikkejä. Se tuntui musta oudolta, tosi kurjalta..." (N58)

"Kotona pärjää hyvin ilman kahvinkeitintä mutta ei ilman kissaa - näin asian ilmaisi eräs toinen kissan omistaja. Lapsena lemmikkeinäimme [Thaimaassa] oli otuksia, joiden kanssa oli mahdotonta kommunikoida. Koppakuoriaista on hankala silittää... Aina haaveilin joko koirasta tai kissasta, ehkä kuitenkin enemmän kissasta." (N75)

Jos vastaaja oli kokenut ajan ilman lemmikkejä, kivut saattoivat näytellä suurempaa osaa henkilön elämässä esimerkiksi liikunnan vähenemisen kautta.

"Ajanjakso ilman lemmikkejä osui aikaan, jolloin minulla oli myös kipuja. Tuolloinkin huomasin sen, että kun tuli lenkkeilyä vähemmän koska lenkkeily ilman koiraa tuntui hölmöltä, kipuja oli silloin myös enemmän. Lemmikki toi rytmiä ja ryhtiä elämään, vaikka olen aina ollut liikunnallinen ja tykännyt liikunnasta. Tokihan diagnoosi ja kipu latistivat ja lannistivat. Koira toi mielekästä sisältöä elämään." (N81)

"Ei ole, jos ei lasketa ikävuosia 0-5, milloin sain nauttia sukulaisten lemmikeistä. Eli en muista aikaa ilman lemmikkejä." (N60)

Osa informanteista asetti lemmikkisuhteen jopa tärkeämmäksi kuin läheisen ihmissuhteen ja piti lemmikkiä parhaana ystävänä. Lisäksi useampi lemmikki saattoi myös lisätä elämän merkityksellisyyden kokemusta.

”On ollut. Lapsena mulla oli pari vuotta gerbiilejä, muttei muita lemmikkejä. Olisin aina halunnut koiraa. Aikuistuttua oli vielä aika ilman lemmikkejä, hevonen tuli kun olin 23, koira kun olin 28. En osaa sanoa miten koin ajan ilman lemmikkejä, mutta kääntäen toisinpäin, kun hevonen tuli, minusta tuli laakista tyytyväisempi elämään. Sellaisena yleisenä fiiliksenä. Ja koira on mielestäni niin tärkeä osa elämää, että toivon, että voin koko elämäni pitää koiraa. Koira on monessa kohtaa paras kaveri ja tärkeämpi kuin mikään. Ja ehkä jossain kohtaa tärkeämpi kuin mies. Mitä ei tosin parane sille miehelle kertoa... Mutta kokonaisuutena toivon, ettei ikinä enää tulisi pitkää aikaa ilman lemmikkejä. Joo, ehkä kuukauden breikin voisin pitää vaikkapa koiran kuoleman jälkeen ja matkustella ilman huolia, mutta siinä se sitten olis. Muuten koiran seura on parasta ja hevoset toki kans. Mutta näistä koira on tärkeämpi kuin hevoset.”
(N83)

Kuva 5. Informantin koira.

Päivärytmi synkronoitui yhdessä lemmikkien kanssa. Informanttien päivät rakentuivat lemmikkien aamu- ja iltarutiinien mukaisesti. Tässä korostui erityisesti se, että lemmikkien ruokailuista ja ulkoilutuksesta huolehdittiin jopa ennen muiden ruokakuntaan kuuluvien ihmisten perustarpeita. Horowitzin (2012, 168-169) mukaan koirat omaksuvat päivärytmin toimintoihin ja siten ovat herkkiä niissä tapahtuville muutoksille. Koirat myös aistivat ihmisen tunne- ja stressitiloja, vaikka eivät pystykään lukemaan kaikkia ihmisen kehossa tapahtuvia muutoksia (Horowitz 2012, 169-170; Ruokoski 2017).

”Päivärytmi on kehittynyt kummallakin eli käytännös kissa seuraa ja tietää mun aikataulun hirmu hyvin ja kellonajat, osaa pummata kissankarkit klo 10 tienoilla ja nukkumaanmenoaikakin on tiedossa. Aamulla [lemmikin nimi] tulee hetkeksi kahvin jälkeen pajattavaksi ja tarkistaa mun kunnon. Päivän aikana hän nukkuu, jos teen töitä läppärillä, [lemmikin nimi] sihteerinä vieressä koko ajan.” (N58)

Aineiston valossa näyttää siltä, että myös kissa pystyy käyttämään sensorisia taitojaan kuten koira (vrt. Horowitz 2012, 169-170).

”[Lemmikin nimi] herättelee aikaisin, hyvin aikaisin lempeästi kuristen ja puskien. Joskus se ymmärtää, että mumina ”kissa pois” ja työntöliike todellakin tarkoittaa sitä ja jättää rauhaan. Jos ei, se jatkaa puskemista ja kehrääminen muuttuu vaativaksi. Luulen että jokainen kissanomistaja tunnistaa tämän muutoksen. Jos ei vieläkään tapahdu mitään, alkaa tassulla taputtelu, ensin ilman kynsiä ja sitten kynnet ¼ esillä. Siinä vaiheessa on pakko luovuttaa ja nousta. Aamu-uutiset luetaan kännykästä aamupalan (kissan) ja aamukahvin (ihmisten) jälkeen. Usein kaikki nukahtaa uudestaan olohuoneessa, kissa jommankumman sylissä. Mies lähtee aamukaffel heti lähikioskin avattua ja silloin on [kissan nimi] lääkityksen aika. Sen annostelutavasta ollaan kyllä vielä eri mieltä. Minä olen sitä mieltä, että sen voisi lääkeannostelijan avulla työntää suuhun. Mies ja kissa ovat ehdottomasti sillä kannalla, että pilleri kuuluu kietoa maistuvaan pastaan. Suuren osan päivästä [kissan nimi] nukkuu olohuoneessa vallaten sohvan, nojatuolin tai muun lämpimän paikan. Kun menemme levolle makuuhuoneeseen, kissa löntystelee sinne kanssamme. Illalla kissa mankuu iltaruokaa jo pitkään, selkeästi testaten rajoja. Kun illalla vetäydymme

nukkumaan, [kissan nimi] hypähtää pian sänkyyn. Kissa hypähtelee pitkin päivää aina välillä syliin rapsutettavaksi ja sitten pois jatkamaan uniaan. Meillä on täällä kotona ollessamme tällainen kummallinen symbioottinen perhe.” (N75)

”Aamu alkaa siitä, että annan kissoille ja koiralle ruuat, sitten vasta laitetaan ihmisille puuro kiehumaan. Oman aamupalan jälkeen otan kissojen hiekat. Lemmikit ovat arjessa mukana koko ajan. Päivä päättyy siihen, että menen nukkumaan ja pari kissaa tulee samaan sänkyyn.” (N60)

Lemmikeillä oli myös vahvasti liikkeelle sysäävä roolinsa arjen eri toimintojen lomassa.

”Päiviä rytmittää päivätyö, mutta koiran kanssa mun osaksi tulee yleensä pari lenkkiä päivässä, toki pajausaikaa ja öisin koiruus nukkuu osan yöstä mun puolella sänkyä mun jaloissa kiinni. Joten lähellä ollaan. Hevoset asustaa kaverin pihassa, enkä käy tallilla joka päivä eli hirveästi hoitotyötä ei poikkeustilanteita lukuunottamatta ole. Mutta käyn useana päivänä viikossa ratsastamassa ja puuhailemassa muutakin. Tallireissu vie helposti neljä tuntia aikaa yhteensä.” (N83)

”Normaali päivä [koiran nimi] kanssa menee niin, että herään ennen muita (nykyään perheeseen kuuluu aviomies ja kaksi lasta 2- ja 4-vuotiaat). Käytän koiran lenkillä, noin puoli tuntia. Sen jälkeen [koiran nimi] saa ruuan ja jää nukkumaan kotiin, kun lähdemme töihin ja hoitoon. Töiden jälkeen käymme lasten kanssa tai käyn yksin pidemmällä lenkillä. Monesti lenkin jälkeen leikimme pihassa, [koiran nimi] rakastaa noutamista. Sen jälkeen taas syödään ja nukutaan.” (N81)

Lemmikkejään informantit antautuivat kuvailemaan avoimesti ja laajasti, nähden ne omat persoonallisuutensa omaavina olentoina.

”Tausta [lemmikillä] aika kurja, joten muiden läsnäollessa; pelokas, välttelevä, ei pidä kovista äänistä eikä äkkinäisistä tapahtumista. Kaipaa hellyyttä jatkuvasti. Ei tule kenenkään syliin, minunkin sylissä viihtyy korkeintaan viis minuuttia. Arka, mutta semisosiaalinen.” (N58)

Informantti N75 kuvaili laajasti lemmikkinsä terapeutista roolia sukulaistensa psyykkisten ja fyysisten oireiden ja tuntemusten lievittäjänä. Kissa tuntui adaptoituvan luonnollisesti kuhunkin ihmiseen ja tunnistavan heidän erityistarpeitaan; olipa kyse kivusta, väsymyksestä, kuumeesta, pahasta olost, tulehduksesta tai aktiivisuuden- ja tarkkaavaisuudenhäiriöstä. Lisäksi aineistosta nousi esiin, että lemmikki mukautui myös eri ikäisten ihmisten kuten lapsien ja vanhuksien erityistarpeisiin rauhoittaen.

Aineistosta esille noussut lemmikin ja kroonisesta kivusta kärsivän informantin vuorovaikutussuhde saattaa tarjota samanlaisia hyötyjä kuin Jacksonin (2000, 107) kuvailema Common wealth Pain Center -yhteisö; kumppanuutta, hyväksyntää, hoitoa, mahdollisuuksia uusiin oivalluksiin ilman ihmisyhteisöön liittyviä jännitteitä, kuten autoritaarisuutta ja sosiaalista kontrollia.

"Ensinnäkin [kissan nimi] on monta nimeä. [---] Kolli, Kattenstein, Cat, Kittycat, Karvakasa, Kakara, Katti, Kitumitu. Joulukissa-pääsiäis-ymyskissa äitini blogissa. Tai sitten Pötkö, Pölkö, tai joku yhdistelmä näistä. Rakas lapsi jne. [Lemmikin nimi] on herkkävaistoinen ja hyvin seurallinen kissa. Kiltti, suhtautuu ihmisiin luottavaisesti ja on reipas (eläinlääkärin mukaan). Meidän mielestä se on myös huumorintajuinen ja sopivan tottelematon. [Kissan nimi] on aina ymmärtänyt Pahan Olon. Psyykkisen ja fyysisen. Siskoni asui luonani hetken eronsa jälkeen ja [kissan nimi] oli hänen varjonsa. Kun minulla on migreeni, kissa tulee nukkumaan samalle tyynylle, kun lepäilen pimeässä huoneessa. Kun isäni sairastui aivokalvontulehdukseen ja nukkui kovassa kuumeessa, [kissan nimi] makoili lähellä ja kyljessä (lämmön takia? Kenties...) [Kissan nimi] yleensä könyää iltaisin meidän päiden väliin, mutta jos käteni ovat erityisen kipeät, kissa asettuu kehräämään pää kämmeneni päällä. Mies kertoo, että [kissan nimi] aina silloin tällöin asettelee itsensä niin, että kehrää hänen selkäänsä vasten. Kehräysterapia on pop! [Kissan nimi] on erityinen pentuvaisto. Veljeni lapset ovat kasvaneet sen kanssa ja oppineet tietenkin lemmikin pitämiseen kuuluvia iloja ja vastuita. [Lemmikin nimi] on lähes joka vuosi ollut joulukissa klaanin yhteisessä joulunvietossa vanhempieni luona, joten he ovat viettäneet paljon aikaa kollin kanssa. Vanhin heistä, nyt jo piirun verran vajaa täysi-ikäinen, on hyvinkin innokas kissavahti. Nuorin, adhd:nsä

vuoksi arvaamaton ja nopea liikkeissään, on ainoa joka saa laiskanpulskean kissamme riehaantumaan leikkiin. Kissa on rauhoittanut yökylässä olevia hoitolapsia uneen. Viimeisin todiste nähtiin, kun miehen parivuotias siskonpoika tuli kylään. Kissa kujersi erityisen pentutervehdyksen ja kärsivällisesti antoi pojan vetää viiksikarvoistakin.” (N75)

Osa haastateltavista kuvasi lemmikkejään uniikkeina persoonina, jotka ovat selkeästi näin kuvattuina erittäin merkityksellisiä heidän ihmisilleen.

”Kaikki ovat omia persoonia, kissoja 6 kpl, joista 2 ulkokissoja ja muut täysin sisäkissoja. Sisäkissat ovat tehneet kaksi sakkia, vaikka ovatkin samaa pentuetta eli kaksi, [kissat A ja B], ovat yläkerrassa ja [kissat C ja D] asustavat alakerrassa, sekä ulkona [kissa E] ja näiden kaikkien emo [kissa F]. Kissa A on tyyppinen kolli, oikein löllökolli. Kissa B on viisas, arvokas leidi. Kissa C kujeileva pikkulikka, kissa D mietteliäs tyttö, kissa E kiltti kuin mikä ja kissa F huolehtiva äiti. [Koiran nimi] on tupla ADHD suomenpystykorva eli paikoillaan juuri koskaan, mutta todella kiltti.” (N60)

”Koirani [lemmikin nimi] on parasta mitä ihmisellä voi olla. Nyt 5-vuotiaana toimii kuin ihmisen ajatus, ymmärtää paljon, on hyvä tyyppi ja tietää mitä siltä halutaan ja mitä se itse haluaa. Eikä tee enää pahojaan yksin kotona kuin nuorempana... On kaunis ja ei koskaan aloita mitään kähinöitä toisten koirien kanssa. Kaikki seudun koiraihmiset tuntee sen ja mummot ja lapset ihailee ”lassieta”. On suosittu, koska on herrasmies käytökseltään. Mulle olis toki kiva muunlaisenakin, mutta lämmittää sekin mieltä, kun siihen voi luottaa toisten koirien ja ihmisten suhteen. Hepoista vanhempi [hevonen A] on persoona, sen kanssa harrastaminen voi olla tosi kivaa tai sitten jos se on huonommalla tuulella, voi olla ärsyttävääkin. On sellainen, että sillä on erilaisia päiviä ja ne sitten vaikuttaa itseenkään. Haaste onkin pitää poni niin tyytyväisenä, että ratsastajallakin olisi aina kivaa. Luottaa kuitenkin muhun ja on esim ääritilanteissa odottanut rauhassa, että pelastan sen. Hepoista nuorempi [hevonen B] on tosiaan vasta alle vuoden ikäinen, joten on vielä söpö varsa, jonka kanssa ei sen ihmeemmin harrasteta, vaan opetellaan perusrutiineja hoitohommissa ja muuten vain käydään katsomassa. Hyväluonteinen tyyppi, mutta vasta vuodet paljastaa, mitä siitä oikeasti kuoriutuu.” (N83)

4.2. Vastavuoroisuuden muodostuminen

Vastavuoroisuus osana vuorovaikutusta syntyi yhteisestä arjesta rutiineineen. Lemmikit vaikuttivat aistivan ja pelaavan informanttien mielialoja ja kiputuntemuksia sekä hyvinä että huonoina päivinä. Ideaali päivä lemmikin kanssa oli vastaajien mielestä kiputuntemuksilta siedettävä ja päiväohjelmaltaan rutiininomainen, jolloin he pystyivät toimimaan lemmikkien kanssa paremmin yhteisen päivärytmin mukaisesti.

”Rauhallinen, ennalta-arvattava, tasainen. Koska se ei ahdistu kumpaakaan. Ei liikaa kipuja - kipuja on aina, mutta siis liikaa ei hyvänä päivänä...” (N58)

”Sellainen kuin juuri nyt. Tätä kirjoittaessani kissa hyppäsi syliin kehräämään. Kirjoittaminen on hieman haastavampaa, mutta kehräysenergia välittyy näppiksen kautta!” (N75)

Informanteista osa kuvasi kaikkia nykymuotoisia päiviään hyviksi, jos vain lemmikki on terve ja yhteistyö lemmikin kanssa sujuu ilman problematiikkaa.

”Kaikki päivät hyviä. Lemmikit rauhoittavat ja tuovat hyvää mieltä.” (N60)

Kuva 6. Informantin koira.

”Koiran kanssa on nykyään kaikki päivät hyviä, jos vain koira on terve ja sehän on nyt ollut. Hevosten kanssa hyvä päivä on sellainen, että oma kroppa on hyvässä harrastuskunnossa plus hevonen yhteistyökykyisellä tuulella.” (N83)

Sinänsä huonoa päivää lemmikin kanssa informantit eivät vastausten perusteella tunnistanee. Päivän ikävä laatu liittyi enemmän siihen, että vastaajat itse kärsivät kivuista, mieliala oli huono tai siihen liittyi vielä unihäiriöitä. Tällöin osa koki kipukynnyksen madaltuneen huomattavasti.

”Kivulias, molemmat huonolla tuulella ja huonosti nukkuneena. Tähän ei kyllä lemmikki vaikuta - siis päivien hyvyteen tai huonouteen, koska [lemmikin nimi] AINA PARAS!” (N58)

”Huonona päivänä [lemmikin nimi] sinkoilee illalla ja vetää parkouria sängyn, ikkunalaudan ja lipaston välillä. Sitten se herättää vaativasti aivan liian aikaisin aamuyöllä. Juuri kun on uudestaan nukahtanut sikeästi, katti herättää taas, että onpas nyt tylsää, kun te ihmiset vaan nukutte. Silloin tulee mieleen, että tuosta kissannahasta saisi mukavan lämpöiset lapaset. Kun krooniseen väsymyksen tunteeseen yhdistää vielä univajeen, mielialani tipahtaa pakkasen puolelle enkä saa koko päivänä aikaiseksi oikein mitään. Kun kissa vielä heräteltyään meidät huolellisesti käy ruokakipon kautta nukkumaan, ärsyttää niin vietävästi!” (N75)

Poikkeuksena voitiin nähdä informantin N83 vastauksessa se, että hevonen ei aina ollut yhteistyöhaluinen.

”En muista koska olisi ollut viimeksi huono päivä koiran kanssa. Hevosten kanssa on huono päivä, jos yhteistyö ei syystä tai toisesta suju.” (N83)

Kaikki informantit kokivat lemmikkien ja itsensä välisen suhteen ehdottoman vuorovaikutuksellisesti. He esimerkiksi observeivat eläimiään siten, että näkivät mitä lemmikit tarvitsevat, miten ne voivat ja kokivat myös eläinten havaitsevan näitä asioita itsessään. Horowitzin (2012, 166) mukaan koirat käyttävät sensorisia taitojaan suhteessa omistajiinsa siten, että ilman jatkuvaa huomion tarvetta niiden ei olisi mahdollista huomata hienovaraisia eroja kehonkielen pienistä merkeistä.

Kuva 7. Informantin koira.

"Meidän suhde on ehdottomasti vuorovaikutuksellinen. Koirasta pystyy havainnoimaan sen voinnista, haluista ja koira tietää mitä haluan siltä ja se osaa osoittaa mitä haluaa minulta." (N81)

"Aivan varmasti on. Kissan on pakko kiehnätä samassa neliömetrissä kanssamme, jos otamme esim. kahvia keittiössä. Pöydän ääreen täytyy vetää aina kolme tuolia, jotta [kissan nimi] pääsee istumaan saman pöydän ääreen (kissa ei muuten kerjää, istuskelee muuten vaan seurana). Kissa vahtii tiskaajan vieressä, mutta auta armias jos pari pisaraa tippuu niskaan, luulisi narinan perusteella pahemminkin sattuneen. Kun tulen kotiin, [lemmikin nimi] kipittää vastaan ja istuu eteisen lattialla loukkaantuneen näköisenä, kunnes häntä tervehtii oikein kunnan rapsutuksilla. Sylittely on kaikkien mielestä ihan parasta, samoin rapsuttelu. Aamuisin kissan mielestä on todella tylsää olla hereillä yksin, joten meidät pakkoherätetään. [Kissan nimi] vastaa kun sille juttelee, se tuntee nimensä (siis sen oikean), ja mieluiten kissa viettää aikaansa siellä missä muutkin ovat." (N75)

Jacksonin (2002, 156) mukaan kroonisesta kivusta kärsivien ihmisten on vaikeaa käsitteellistää ja pukea sanoiksi kiputunteuksiaan. Pystyvätkö lemmikit mahdollisesti ymmärtämään ja aistimaan omistajansa kipua ja sen eri muotoja?

"Puhun paljon ääneen kissalle. Sisällä, koska ulkona hän ei ole ollut eikä ole halujakaan. No joo, julkisesti... jos meillä on vieraita käymässä, puhun kissalle ihan samalla tavalla. Tosin en ehkä niin paljon, mutta samalla äänellä ja äänensävyllä. Silittely, rapsutus ym. ovat myös kommunikaatiota ja varsinkin tietyissä tilanteissa ja olosuhteissa. Eipä tässäkään eroa yksityisesti vai julkisesti. Ja jeps, hulluna kai meikäläistä moni pitää..." (N58)

"On eroa. Yksityisesti halin enemmän kuin julkisesti. Niin heppaa kuin koiraakin." (N83)

Vastaajat eivät olleet varmoja, onko lemmikkien ja heidän itsensä välisessä kommunikaatiossa eroja julkisesti tai yksityisesti, mutta tämä saattoi johtua siitä, että informantit eivät tiedostaneet potentiaalista eroa näiden välillä.

"Kommunikoin koiran kanssa aina samalla tavalla. Ainakin itse luulen niin." (N81)

"En koe, että viestisimme kissan kanssa yhtään eri tavalla julkisesti kuin yksityisesti. Eläinlääkärissäkin on huomattu, miten paljon me kommunikoimme, verinäytteidenkin ottaminen on paljon helpompaa, kun höpöttelen niitä näitä [kissan nimi] korvaan. Eikä kissa edes hätkähdä pistosten antamista, jos pidän sitä tiukasti sylissä ja "puhun kuin kissanpennulle", kuten mies näitisti asian ilmaisee." (N75)

"Ei ole eroa. Juttelen lemmikeille ihan kaikista asioista, tosin myös lepertelen kuin pikkulapsille." (N60)

Informantti N58 koki, että ei joutunut kissan kanssa kahdestaan ollessaan säätelämään omaa käytöstään, kuten julkisesti toimiessa välillä joutui. Kissa ei esimerkiksi vähättele kuten lääkärit saattoivat tehdä.

"Kissa ei kinaa, ei väitä vastaan, ei halveksi, esitä tyhmiä ideoita tai kysymyksiä jne. Eli kissan kanssa on yleensä paljon helpompi seurustella kuin ihmisen kanssa. Ei arvostele käytäntöjä tai sitä, että valitan kipuja. Sisältöä toki myös niin, että tulee otettua joistakin asioida paremmin selvää, seurattua tarkemmin eläinasioihin liittyviä keskusteluja jne. Tulee myös katsottua joitakin asioita mukamas kissan näkökulmasta. Enpä tiedä, onnistuuko vai kuvittelenko." (N58)

Jokainen vastaajista koki lemmikkien tuoneen elämään erityislaatuista sisältöä, minkä ei ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa nähty toteutuvan. Eläinten nähtiin kulkevan rinnalla pysyvästi, osana elämänkaarta; esimerkiksi puolisoista saattoi tulla ero ja lapset muodostivat aikuistuessaan oman perheensä.

"Lemmikit kulkee aina siinä rinnalla, lapsethan lentää pesästä, mut lemmikin kanssa sä kuljet alusta loppuun sen saman tien." (N57)

"Koira on tuonut elämääni sellaista sisältöä, jota ihminen ei pysty tarjoamaan. On hyvin erilaista huomata pystyvänsä kommunikoimaan eläimen kanssa, nähdä kiintymyksen ja kunnioituksen syntyvän ja huomata kuinka eläin mukautuu omaan arkeen ja toisaalta miten oma arki muokkautuu lemmikin ansiosta." (N81)

"Kyllä. Ehdottomasti. Kun kissa on hoidossa esim. vanhempieni luona, koti tuntuu tyhjältä, kuin perheenjäsen puuttuisi. Silti kissan läsnäolo on omanlaistaan, sitä ei voi verrata mihinkään muuhun. Ymmärrän egyptiläisiä, jotka palvoivat kissoja puolijumalina, kissan raukeudessa ja kehräyksessä on jotain taianomaisen rauhoittavaa. Sitten [kissan nimi] saa kissasätkyn ja säntää jonkin näkymättömän perään. Asuimme pitkään kahdestaan kissan kanssa ja meille muodostui ihan omanmuotoinen elämä, ja oli vaikea kuvitella siihen puolivierasta ihmistä. Kun mies ja kissa kohtasivat, [kissan nimi] kipusi miehen hartioille istumaan. Taisi kelvata kissallekin." (N75)

Kipukroonikoiden vastauksista välittyi myös se, että eläin on luotettava kuuntelija eikä aiheuta kuormittavia konfliktitilanteita, jotka ovat ihmisten välisessä kommunikaatiossa tavallisia. Eläimen täydellisen lojaali rooli korostui myös siinä, että lemmikki ei koskaan kertoisi asioita eteenpäin.

"On. Lemmikit eivät sano vastaan ja niille voi kertoa kaikki salaisuutensa, hellyyttä molemmin puolin." (N60)

"[Koiran nimi] ei koskaan kertonut kenellekään." (M81)

"Kyllä. Eläimen kanssa kiintymys on mielestäni rakkautta puhtaimmassa muodossaan. Eläimen kanssa ei ole mitään kismaa. Kaikissa ihmissuhteissa, vaikka olisi kuinka rakkaita, on aina jotain hankausta. Eläin on vain täysin lojaali eikä arvostele mistään. Joten eläimen menetettyään on normaalia itkeä sitä eläintä enemmän kuin useaa ihmistä..." (N83)

5. Kivun kronologiaa

Vaikka ihmisen ja eläimen kipua on tutkittu laajasti, vain toinen näistä lajeista pystyy selkeästi ilmaisemaan kiputunteuksensa ja analysoimaan kokemaansa. Lääkäreillä ja potilailla on oma tapansa määritellä kipua, eläinlääketieteessä tämän määritelmän tekee ensisijaisesti eläinlääkäri erilaisten kokeiden, testien ja kuvien kautta. Eri tieteenalat ovat siis toki tutkineet kipua, mutta antropologian alalla tutkimustietoa on saatavilla yllättävän vähän erityisesti ihmisen ja eläimen kivun suhteesta.

Eläin ei pysty ilmaisemaan kipuaan samoin kuin ihminen. Luonnossa tämä on johtunut esimerkiksi siitä, että laumaeläinten joukossa se kertoo heikkoudesta ja kyvyttömyydestä selviytyä kuten muut lauman jäsenet. Tästä johtuen ihmisen on se tehtävä.

Tiede-lehti on julkaisussaan (5/2006) *"Mistä tietää, että eläimeen sattuu?"* käsitellyt eläimen kipua eri lajien käytöksen, hermoston ja elimistön reaktioiden kautta, sekä tullut lopputulemaan, että aivot ja kipureseptorit ovat se olennaisin seikka, minkä perusteella eläinten voidaan olettaa tuntea myös kipua. Lisäksi samassa artikkelissa on yhdistetty kissojen ja koirien tuskan tuntemus ihmisiä herkempään kuuloaistimukseen, kun taas kipuaistimus tulee kudosaivaurion seurauksena esimerkiksi kovasta äänestä kuten ihmisellekin. Aivojen

magneettikuvaus ja ihmisten suhtautuminen eläimiin uuden tiedon myötä saattaakin antaa lisää tietoa lajien välisestä kipuymmärryksestä. (Tiede-lehti 5/2006.) Eläimen muuttunut käytös näyttää tutkimusten perusteella olevan selkein osoitus kivusta. Myös Kennelliiton sivuilla julkaistu artikkeli *”Tunnistatko koirasi kivun”* on samoilla linjoilla koskien koirien kipua ja painottaa sitä, että koira ei välttämättä näytä kipua vaan potentiaalisia oireita voidaan tulkita esimerkiksi liikkumisen, asennon ja negatiivisten ja positiivisten käytöskartoituskyselyiden kautta. Lisäksi julkaisussa verrataan koiran kipua suoraan ihmisen kokemaan, koska hermokudostyyppi on fysiologisesti tarkasteltuna vastaavanlaista kuin ihmisellä. (Mäki & Hielm-Björkman 2017.) Tämän perusteella on hyvinkin ymmärrettävää, että lajien välinen suhde kipuun on lähellä toisiaan ja siten luo pohjaa myös tutkielman perspektiiville eläinten tukiroolista kipukroonikkojen tukena, sekä mahdollisesti myös päinvastoin.

5.1. Ihmisen ja eläimen kipu

Osalla informanteista kipu oli saapunut elämään ennen lemmikkejä, mutta suurella osalla oli ollut lemmikkejä jo ennen kipua lapsuudenkodissaan.

”Lemmikit, koska niitä aina. Rooli muuttunut.” (N58)

”Elämäni on saapunut lemmikki ennen kipua. Kuten alussa kerroin, olen aina ollut eläinrakas ja koiratonta elämää on vaikea kuvitella. Olen iloinen myös siitä, että pystyn tarjoamaan lapsilleni lemmikkikodin.” (N81)

”Kipu saapui ensin. Tajui kivusta veljeni kautta, psyykkinen kipu ja sitten fyysinen kipu ja sitten kissa.” (N75)

Kysellessäni kipukroonikoilta heidän normaalista päivästään kivun kanssa, he eivät niinkään määritelleet päiväänsä selkeänä kokonaisuutena vaan päivät koostuivat erilaisista episodeista, koetun kivun puitteissa. Lääkkeiden otosta pidettiin huolta ja päivittäiseksi liikunnaksi laskettiin myös kaikki minimaalinen liike, esimerkiksi roskien vieminen.

"Pidettävä huoli, että lääkkeet otetaan todellakin oikeaan aikaan. Pärjää kivun kanssa. Päivittäin kävelyä ulkona noin puolesta tunnista tuntiin. Pientä kotipuuhaa. Makoilua, koska en pysty istumaan kuin noin 45 minuuttia kerrallaan. Roilaamista netissä läppärillä. Kipu on osin jäytävää, jotkut liikkeet saavat aikaan kipukohtauksia, viiltävää kipua, joka voi 'jäädä päälle'. Venyttelyä jossain välissä, puolilankutusta himppasen - käsivoimien keräämistä...ja selkälihakset käyttöön. Ruokailut ajoitetaan myös vähän kivun ja lääkityksen mukaan. Päiväkahvi auttaa kipuun (informanttia naurattaa kovasti päiväkahvivastauksensa kaksimielinen luonne)!" (N58)

Myös kivuliaampina päivinä lemmikit pakottivat informantit liikkeelle ja toimimaan jossain määrin, kuten he toimisivat ideaalin, kivuiltaan siedettävän päivän aikana.

"Siihen aikaan, kun kipuja oli, päivät olivat hyvin toistensa kaltaisia, kipuun tottui niin että siihen ei kiinnittänyt jatkuvasti huomiota. Onnuin menemään enkä tiennyt muusta. En itse edes tiennyt kuinka onnuin, muut huomauttivat ja kysyivät asiasta usein. Toisinaan, etenkin jos säännöllinen liikunta oli jäänyt vähemmälle, oli kipuisempia päiviä. Se ei kuitenkaan juurikaan vaikuttanut liikuntaan eikä koiralenkkeihin, ei niiden pituuteen tai siihen että aina joka päivä lähdin lenkille. Suhtauduin kipuun niin, että koska tiesin, että en pysty vaikuttamaan liikuntaa lisäämällä tilaani huonontavasti, liikuin kivusta huolimatta. Käytännöstä myös huomasin, että jos liikunta jäi vähemmälle, olin kipeämpi ikävämmällä tavalla. Aina lenkin tai muun liikunnan jälkeen lonkka oli hetken aikaa kipeä, mutta kipu tasaantui." (N81)

"Normaalina päivänä olen aamulla energisempi kuin illemmalla. Kun aamulla on heräillyt rauhassa, alan yleensä härväämään. Tämä sana pitää sisällään kaikenlaisen käsillä tekemisen laatikoiden päällystämisestä lampunvarjostimien muokkaamiseen. Kun väsyn tai kivut alkavat, nappaan kissan syliin ja rojahdan sohvalle. Useimmiten väsymys on päällimmäinen oire. Jos saan nukuttua kunnolliset päiväunet, akkuni latautuvat niin että jaksan taas iltaan. Jos en, nuokun puolihereillä enkä saa mitään järkevää tehtyä. Monet arkiaskareet ovat nykyään vastuullani, joten niistä on pakko huolehtia. Yritän tehdä sen mahdollisimman huomaamattomasti, sillä tiedän kuinka paljon miestä ahdistaa

se, ettei hän pysty juuri nyt tekemään niin paljon. Oireet kuitenkin vaihtelee niin paljon päivästä toiseen, että on aika vaikea kertoa normaalista päivästä. Migreenipäivänä on päänsärky pahoinvointineen, aivojumeineen, valonarkuuksineen... Niskajumipäivänä niskakipu heijastuu vasempaan käteen. Nivelkipupäivänä nitisen ja natischen jne. Tärkeintä on pysyä liikkeessä, ja jos liike on se, että vie roskat niin sitten se on se. Harvoin olo on niin hankala, ettenkö voisi lukea, migreeniä lukuun ottamatta. Kirjahylly pursuaa taas, vaikka aina siitä karsinkin.” (N75)

”Nivelrikko vaivaa päivittäin, selkä kipeä välilevyjen kulumien vuoksi, joskus migreenikohtauksia. Tarvittaessa otan särkylääkkeitä ja yritän liikkua.” (N60)

Informanteista N83 koki nykyhetkellä olevansa kipujen osalta stabiilissa tilassa, mutta reflektoidessaan kipukokemuksiaan retrospektiivisesti, kipu aiheutti sekä fyysistä, että psyykkistä kuormitusta koska pelkäsi työkykynsä ja taloudellisen tilanteensa heikkenemisen puolesta. Työn merkitys näyttäytyi etenkin kykynä huolehtia taloudellisesti eläinten hyvinvoinnista.

”Tällä hetkellä olen harvinaisen hyvässä tasapainossa ja mulla on paljon kivuttomia päiviä. Menneisyydessä yleisimmät kipupäivät ovat olleet sellaisia, että kipu tuntuu usean tunnin ajan päivässä ja häiritsee tekemistä. Kipu aiheutti myös stressiä siitä, että en pysty töihini välttämättä pidemmän päälle, koska kroppa ei kestä. Mikä oli iso stressin aihe, koska työ on minulle tärkeää, ei niinkään itse työn takia, vaan näiden kaikkien eläinten ym. takia, joiden takia rahaa on pakko tulla, jotta homma pyörii, niin ei ollut kovin mukava ajatus, että kroppa alkaa pettää jo kolmekymppisenä. Kipu oli hyvin konkreettista, kun kipupaikkoina ovat olleet vasen jalka, oikea käsi ja pää, niin kaikkia olen tarvinnut töissä ja yrittänyt vain selvitä.” (N83)

5.2. Ihmisen kivun määrittelystä

Kipukroonikoiden hyvä päivä määrittyi toimintakyvyn kautta, jossa kipu oli sivuosassa eikä hallinnut ajatuksia. Kiputuntemukset saattoivat olla välillä kokonaan poissa; ajoittain läsnä, mutta ei voimakkaina, pysyvinä tai hallitsevina.

Mieliala oli useimmilla myös toiveikkaampi ja energiataso saattoi olla korkeampi, jolloin he pystyivät tekemään mielihyvää tuovia asioita.

"Ettei ajattele koko päivän aikana omaa terveyttään tai kipujaan. Saa aikaiseksi jotain, eikä vaan makoile koko päivää. Kipu aiheuttaa aivosumua, jos ei kipuja, hyvänä päivänä on myös kirkkaammat ajatukset - saa siis aikaan jotain myös sillä rintamalla. Hyvänä päivänä ulkona liikkuminen on kivaa! Muuten ei, ehkä... Lisäksi hyvä ruoka, parempi mieli." (N58)

"Hyvänä päivänä koen itseni energiseksi ja jaksavaiseksi, en kärsi infektiosta enkä kuumeile, eikä päätäni ei särje. Valtava uupumus ei paina jäseniäni painovoiman lailla sängynpohjaan, enkä kärsi kummallisista nivel- ja lihaskivuista. Pystyn hengittämään kunnolla eikä antibioottikuuri ei sekoita vatsani toimintaa. Käteni eivät särje eivätkä mene kramppiin, kun teen jotain tarkkuutta vaativaa. Jaksan hoitaa kotiaskareita tavallista enemmän, eikä kotona ole enää epämääräisiä kasoja joihin mies voisi kompastua. Jaksan kiertää useammassa kuin yhdessä kaupassa!" (N75)

"Se, että ei juurikaan satu. Kipu saattaa käväistä hetkittäin välähdyksenomaisesti, mutta ei jää olemaan. Jo sekin tekee tosi iloiseksi." (N83)

Informantit kuvailivat lievimmillään huonoja päiviä holistisesti koko kehon toimintakyvyttömyyden heikentymisenä.

"Kipuja, mitkä häiritsevät normaaleita arkipäivän askareita." (N60)

"Jos kipu rajoittaa tekemistä." (N83)

Huonoiksi määriteltyihin päiviin sisältyi kroonisen kivun lisäksi myös pohjatonta väsymystä, itsesääliä, kateutta, katkeruutta ja epätoivoa.

"Petissä makoilua ja kiroilua, että mikään ei auta. Itsesääliä. Kateutta. Katkeruutta. Liikaa päänsisäistä liikennettä. Kipua, juilimista, epätoivoa, palelua - osa lääkkeiden sivuvaikutuksista on elimistön lämpötalouden säätelyn

ongelma. Ei jaksa eikä pysty mihinkään järkevään. Ei jaksa suihkuun. Ei nukuta.” (N58)

”Pahin mahdollinen yhdistelmä on pohjaton väsymys, aivosumu, hengitystieinfektio, kuume, nivelsärky, migreeni ja kaksi viikko kestänyt paha ummetus. Urgh. Tiputusten jälkeisinä päivinä olen vieläkin väsyneempi, en vain pysy hereillä, selkäni on kipeä ja nivelet enemmän tai vähemmän kipeät ja turvoksissa.” (N75)

Äärimmillään kipua kuvailtiin rajuin sanankääntein seuraavasti:

”Kuin tongeilla revittäisiin varpaita irti.” (M62)

Haastateltavien emistinen näkökulma lemmikkien merkityksestä kipuun liittyen tuli selkeästi esille aineiston valossa. Esimerkiksi informantti N58 kuvasi lemmikin kivunhoidollisen roolin tasavertaisessa valossa yhdessä muiden menetelmien kuten lääkkeiden, liikunnan ja fysioterapian kanssa:

”Kipulääkkeiden ja muiden konstien eli liikunta, fysioterppa jne. lisäksi lemmikkijakaumasta sanoisin edelliseen viitaten noin 30 - 30 - 30 %. Siten että ehkä 10 % jää vielä johonkin... Eli kipua vähentävistä keinoista kissan osuus on 30 %.” (N58)

Osa informanteista näki, että kipukroonikoilla tulisi yleisesti olla lemmikki heidän kokemansa terapeuttisen vaikutuksen vuoksi.

”Uskon vakaasti siihen, että kipuihmisillä tulisi olla tassuterapeutti. Ei välttämättä oma, kaikkien voimat ei siihen riitä, mutta lähipiirissä joku elukka, jota rapsutella ja jolle höpötellä. Tai joku, josta pitää huolta. Vanha viisaus toipumisesta on se, että kun saat huonekasvin pysymään hengissä vuoden, olet valmis harkitsemaan lemmikin ottamista.” (N75)

”Minulle lemmikit antavat iloa kivuista huolimatta.” (N60)

”Lemmikin läheisyys auttaa kivun kestämisessä. Toisaalta taas kovin kipuisena on todella vaikeaa suorittaa lemmikin vaatimaa hoitoa.” (N83)

5.3. Eläimen kipu ja ihmisen suhtautuminen siihen

Kaikki informantit olivat kipukroonikkoina luonnollisesti erittäin huolissaan, jos huomasivat lemmikissään tavallisesta poikkeavia piirteitä, jotka saattoivat liittyä kipuun. He puhuivat oma-aloitteisesti myös laajemmin lemmikkiensä terveydentilanteesta. Kuten aiemmin mainitsin, tämän tutkielman aikaan on menehtynyt kaksi lemmikkiä. Informantin M81 lapsuudenperheen koira nukutettiin ikiuneen huhtikuun lopussa 2017 ja informantin N57 koira päästettiin kivuistaan maaliskuun lopussa 2017 pitkän sairauden uuvuttamana. Vanhenevat lemmikit toivat väistämättä myös informanttien N75 ja M62 mieleen elämän lopullisuuden, mutta tämä perheenjäsenen saattohoito nähtiin kunniasiana ja osana luonnollista elämän jatkuvuutta. Sairaaseen lemmikkiin suhtauduttiin itseä syylistävästi, jos tilannetta ei huomattu ajoissa:

”Kissalle tehtiin juuri kallis hammasoperaatio, kun eläinlääkäri muun sairauden ohessa huomasi pahat hammassyöpymät. Nämä olivat jo pidemmän aikaa aiheuttaneet todella kovia kipuja, emmekä me olleet osanneet yhdistää tiettyä oireilua ollenkaan suukipuihin. Kipuilevana perheenä me lähestytään kipua eri tavalla kuin ns. terveet ihmiset, ja ajatus siitä, että [lemmikin nimi] kärsi pitkään kovista kivuista aiheutti ainakin minulla syyllisyyttä. Kissa on myös allergikko ja on nyt ollut hammasoperaatiosta lähtien korvatulehduskierteessä. Meistä on tuntunut itsestäänselvyydeltä, että perheenjäsenemme sairaudet hoidetaan, ainakin niin pitkään, kun ne ovat hoidettavissa ilman että eläin joutuu pidemmän päälle kärsimään.” (N75)

Syyllisyyden- ja huolen tunteita aiheutti myös se, että eläin ei välttämättä näytä oireitaan kuin vasta todella sairaana:

”Hirveää, jos eläin sairastaa, kun se ei osaa kertoa mihin sattuu ja esim. hevonen pakoeläimenä vielä monesti peittää kivun viimeiseen asti, vaikka olisi tosi tuskainen.” (N83)

Kuva 8. Informantin kissa.

Toisten informanttien suhtautuminen eläimen kipuun on täsmentynyt ihmisten ja eläinten välillä esimerkiksi lasten syntymän jälkeen ja he ovat ajatelleet, että lajikohtainen kiertokulku elämän jatkuvuuden suhteen on selkeästi ihmislajia lyhyempi. Osana prosessia on informanttien itse hyväksyttävä myös lemmikin elämän päättymisen hetki.

"Koiran kipuilu on aina hälyttävää ja ikävää. Etenkin lasten syntymisen jälkeen olen kuitenkin ajatellut niin, että koira on eläin ja sen elämä on luonnollisesti lyhyempi kuin meidän. Minulla on vastuu hoitaa sitä niin hyvin kuin osaan ja päästää menemään, kun sen aika on." (N81)

Kipujen ennaltaehkäisyyn panostettiin ensisijaisesti lemmikin päivittäisen hyvinvoinnin edistämisen kohdalla.

"Olen aina huolissani, jos kissa vaikuttaa sairaalta tai silmät vuotavat tms. Eli kyllä, en haluaisi [lemmikin nimi] sairastuvan enkä kärsivän kipua. Veisin aika pienestäkin vetskulle, koska kissa ei näytä kipujaan oikein millään tavalla - ei aina eikä välttämättä, jotkut ehkä. Hoitelen [lemmikin nimi] pikkuvaivat itse (silmät, korvat, tassut, kynnet)." (N58)

Kuva 9. Informantin koira.

”Toivon etteivät lemmikkini kärsi kivuista ja pyrin kaikintavoin auttamaan niitä, mikäli huomaan, että lemmikeillä on terveyshaittoja. Huolestun tietysti, mikäli lemmikit ovat kipeitä.” (N60)

5.4. Kroonisesti kivuliaan ihmisen suhteesta eläimeen ja lajien vaihtuvista rooleista

Yhden haastattelun yhteydessä informantti ei vaikuttanut ajattelevan luonnoneläinten kipua ollenkaan. Tämä kipukroonikko korosti esimerkiksi itse haastattelun yhteydessä, että heidän *perheessään* ei ihmisiä eikä eläimiä lyödä. *Luonnoneläimiin* hän kuitenkin suhtautui poikkeuksellisen vähättelevästi ja korosti niiden arvon vähäisyyttä esimerkiksi haittaeläiminä. Lisäksi hän oli ylpeä kissastaan, kun kertoi tämän tappaneen kyykäärmeen. Kertoessaan koiransa koulutuksesta lyömällä bambukepillä, en voinut olla varma pelkäsikö hän koiransa puolesta vai koiran hallinnan menettämisestä. Koira kun hänen kertomansa mukaan avusti häntä esimerkiksi supikoirien tappamisessa.

”Ja siinä ajaa autot kaheksaakymppiä nii täähän rupes aina välillä juokseen sinne tielle, että ja mä sitten naapurin, naapurista kysyin että mitä mä teen persetti ja ku tää...sil oli monta koiraa, metsästyskoiraa ja se sanoi et pistä vaimos pitämään koiraa kii ja mee ite siihe tienlaitaa ja sit ku se juoksee sinne tienlaitaan niin oikeen kunnolla hakkaat sitä kepillä. Mä en raaskinu ku mulla oli tällanen bambukeppi (näyttää kepin kokoa käsillään)...mä yhen kerran löin perseelle sitä. Se usko heti. Nyt se tietää mitä ei tarkoittaa. Samaa aikaa ku mä löin nii mä huusin sille ei. Sitte nii ku tää oli ne supit ottanu kii nii se on saanu mut paikalle, nii sit se siirtyy sillei, et supi on mun ja tän (tarkoittaa itseään ja koiraa) välis. Sitte ku mä sanon sille et ”irti” nii se laskee irti ja mä ammun sit supia päähän. Kuolee (hieman epäselvää) siihen.” (Informanttia ei mainita tarkemmin eettisyysyistä.)

Supikoirien rajaton tappaminen ja hävitys on ollut laillista vasta vuonna 2019 luodun lain mukaan⁴. Lisäksi hänellä oli edelleen hallussaan ase, mikä huomioiden hänen viittaukseensa käsien toimimattomuudesta oli mielestäni erittäin kyseenalaista ja tutkijassa huolta herättävää.

6. Vuorovaikutussuhteen varioivat merkitykset

Resilienssin on todettu liittyvän yksilön opittuun taitoon sietää muutosta ottamalla käyttöön tiedostettuja ja osin tiedostamattomia voimavarojaan. Voidaan puhua myös resilienssipotentiaalista (Valli 2020). Tässä aineistossa resilienssi voi näyttäytyä kipukroonikon ja lemmikin vuorovaikutuksessa fyysistä ja psyykkistä toimintakykyä yhdistävänä tekijänä (vrt. Valli 2020).

Aineistoa voidaan tarkastella kivun fenomenologian valossa. Lederin (1990) mukaan keho ei ole staattinen vaan jatkuvassa muutosprosessissa sitoen yhteen ajanjakson menneisyydestä nykyhetken kautta tulevaisuuteen.

⁴ <https://www.riistainfo.fi/haitalliset-vieraslajit/>

Tuon tässä kappaleessa aineistoesimerkkien kautta myös esille lemmikkien aktivoivan roolin, joka pitää yllä kipukroonikoiden toimintakykyä ja merkityksellisyyden kokemusta päivittäisten askareiden avulla. Kappaleen lopussa luon katsauksen omaan kehityskulkuuni kenttätöolosuhteissa myös itse kivun kokijana.

6.1. Näköaloja menneisyyteen, nykyhetkeen ja tulevaisuuteen

Nykyisestä terveydentilanteestaan itseensä ja lemmikkiinsä liittyen haastateltavat raportoivat vaihtelevasti. Noin puolella vastaajista nykytilanne oli kipujen suhteen kohentunut, mistä johtuen myös lemmikin kanssa aikaa oli enemmän tai sen koettiin olevan laadukkaampaa.

”Tila ehkä parempi, josta isonisonisot plussat kissalle [lemmikin nimi]! [Kissan nimi] saa nyt - mikäli mahdollista - vielä enemmän hellyyttä ja vielä parempaa huoltoa. Elämme aika lailla neidin ehdoilla, koska niitä on vähän ja ne ovat ihan järkeviä. Molemmilla lienee parempi olla. Silti neiti tarkistaa kuntoni päivittäin!” (N58)

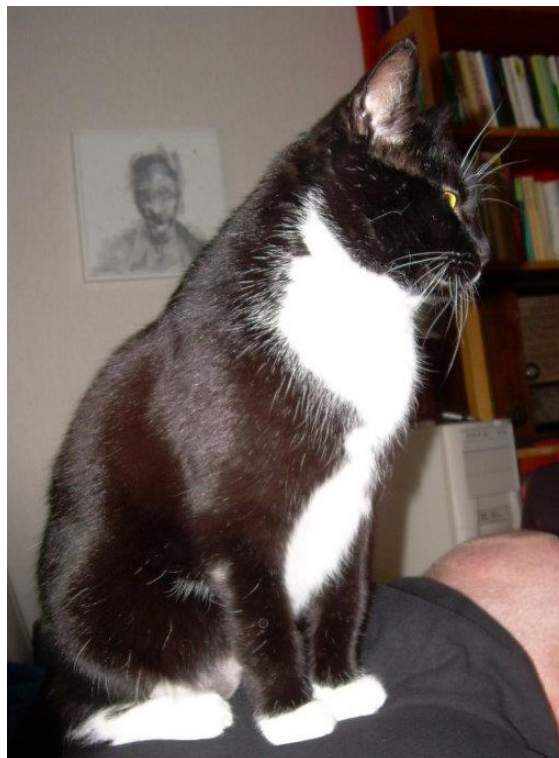
”Olen onneksi saanut elää ilman nivelkipua jo puolitoista vuotta, mutta yritän kertoa kaiken minkä muistan. Tietysti aika kultaan hyvinkin nopeasti muistot, vaikka osittain tuota aikaa ei unohda toki koskaan. Nyt tosiaan elämäni on onneksi kivutonta leikkauksen jälkeen. Koira on toki vieläkin enkä osaa kuvitella elämää ilman koiraa.” (N81)

”Vajaassa vuodessa on tapahtunut todella iso muutos, koska olen löytänyt hoitomuodon, joka on vienyt pois 95 % kivuista, enkä joudu ramppaamaan lääkärissä tai käyttämään lääkkeitä. Helpottaa myös lemmikkien kanssa elämistä ja tekemistä, kun koiranlenkitys ei tee jalkaa kipeäksi tai kipeä käsi ja kaula ei häiritse laitumensiivoushommia. On ihan outoa olla näin kivuton, kun tällä hetkellä, kun erilaisia kipuja on tullut kärsittyä puolet elämästä.” (N83)

"Pitkällisen piinan jälkeen sain vihdoin viime vuonna lähetteen oikean erikoisalan lääkäriin ja harvinaisen sairauden (SAD, immuunipuutos) diagnoosin. Siihen on ylläpitävä hoito, neljän viikon välein annettavan immunoglobuliini-infuusio. Vanha ei-toivottu ystäväni masennus hyökkäsi voimalla takaisin, ja nyt alan voittaa sitä vastaisen taistelun. Synttärilahjana Kela myönsi minulle pysyvän eläkkeen, eli voin pikkuhiljaa rakentaa elämäni uudelleen. Hieman on epäuskoinen olo siitä, ettei tarvitse nyt niin hirveästi tapella, jotta otettaisiin vakavasti. [Kissan nimi] alkaa toipua leikkaus/kilpirauhas/korvatulehduskierre-keväästään. On olo, että selvittiinhän tästä!" (N75)

Osalla informanteista oli perheessään myös muita kiviä tai muista sairauksista kärsiviä henkilöitä ja se aiheutti huolta heidän puolestaan. Saatettiin esimerkiksi kokea avuttomuutta ja toivottomuutta, mutta nähtiin tärkeänä rinnalla kulkemisen taito.

"Huolta aiheuttaa nyt miehen tilanne. Hän ei ole taipuvainen valittamaan, mutta olen talven mittaan huomannut, miten paljon tukalampaa hänen olonsa alkaa olla. Edelleen, kuten jo veljeni kanssa opin, kipua ei voi toiselta ottaa pois, voi vain elää rinnalla." (N75)

Kuva 10. Informantin kissa.

Kun kysyin kipukroonikoilta mahdollisesta ajasta ilman lemmikkejä, kivun kanssa eläminen näyttäytyi synkkänä, tyhjänä, yksinäisenä ja stressaavana ajanjaksona.

”Jonkun aikaa, kyllä. Oli kamalaa. Ei ketään, jolle puhua, jota silitellä jne. Lemmikki on ehdottoman tärkeä!” (N58)

”Elämässäni oli siis tuo [lemmikin nimi lapsuudenkodissa] ja vanhempien toisen koiran hankinnan välinen aika kokonaan ilman lemmikkiä ja sen jälkeen vielä pari vuotta ennen [ensimmäisen omaan kotiin hankitun lemmikin nimi]. Totesin silloin etenkin lenkillä, että lemmikitön elämä on ilotonta elämää. Tuntui turhauttavalta käydä lenkillä ilman koira ja koti oli hiljainen ja tekemistä vähemmän ilman koira. Halusin kuitenkin kovasti liikkua luonnossa, mutta se tuntui pölhön touhulta ilman koira.” (N81)

”Olen kokenut nuorempana. Kipu stressasi silloin paljon enemmän. Tosin elämä oli muutenkin stressaavampaa silloin, olen ylipäättään tullut vasta aikuisempänä onnelliseksi. Mutta kipujen ollessa päällä, halattava karvakasa eli koira on ihan super, verrattuna siihen aikaan, kun ei ollut mitään lemmikkiä.” (N83)

Informantti N75 kertoi avoimesti, että lemmikin saapumisen jälkeen hän uskaltautui purkamaan vähitellen hänelle määrättyä psyykelääkitystä. Hänen vastauksissaan korostui, että ilman kissaa hän ei olisi uskaltanut tätä tehdä.

”Elämä ilman kissaa oli jotenkin paljon tyhjempää ja minun oli vaikeaa olla yksin kotona. Pian [kissan nimi] saapumisen jälkeen uskalsin lähteä purkamaan psyykelääkitystäni. Oletusarvona oli, että purku aiheuttaisi jonkin verran ahdistusta ja muita oireita. Karvakamun kanssa purku onnistui, jos valvotti, valvoin kissan kanssa, jos nukutti, nukuin kissan kanssa. Jos olin hurjan ahdistunut, rapsuttelin kissaa ja rauhoituin. En usko, että tämä olisi ollut mahdollista ilman kissaa.” (N75)

Tulevaisuuden näkymät kivun ja lemmikkien kanssa näyttäytyi tasapainoiluna kivun kanssa. Informanteilla, joilla kivut jatkuivat hallitsevina, lemmikkien rooli nähtiin keskeisenä osana kivun hallintaa tai sen kanssa selviämistä.

"Kivuista ei päässe eroon, tosiasia. Toivon, etteivät pahene. Toivon [lemmikin nimi] elävän pitkän ja antoisan elämän turvakissana! Meni oma kunto millaiseksi tahansa, pyrin hoitamaan kissan niin hyvin kuin mahdollista. [Lemmikin nimi] itse varmaan valitsisi myös pysyä vieressä. Tekisi mieli ottaa neidille seuraksi toinen kissi, sitä testattiin, ei onnistu. Neiti antoi turpiin jättimäiselle Siperian metsävillapaidalle, joka tuli tutustumaan, josko tästä hänelle uusi koti. Ei tullut. Suhteest sanoisin, että kissa ehdottomasti tarpeen kivunlievittäjänä - omaa luokkaansa ja ainakin parempi kuin kehnnot kivunlievitykseen määrättyt SSRI:t sun muut, jotka eivät tehoa itsellä ollenkaan. Lääkitystä pyrin vähentämään hissukseen omatoimisesti. Arvauskeskuslekurille ei kannata kertoa lemmikin hyvää tekevista vaikutuksista, saa lopullisen kahjon maineen." (N58)

Kuva 11. Informantin kissa.

"Kivut ovat varmaan tulleet jäädäkseen ja lemmikkejä pidän niin kauan, kun pystyn niistä huolehtimaan. Onneksi koko perhe on eläinrakas, joten lemmikit varmaan kuuluvat koko loppuelämäni." (N60)

Huolta kuitenkin aiheutti se, että krooniset kivut saattaisivat pahentua siinä määrin, että lemmikistä ei pystyisi enää kuntonsa vuoksi huolehtimaan.

”Toivottavasti kivut pysyvät yhtä hyvin aisoissa, kun tällä hetkellä. Mutta yleisesti ottaen toivon, että pysyn elämässäni siinä kunnossa, että pystyisin pitämään esim. koiraa aina.” (N83)

Kipu on subjektiivinen kokemus eikä sitä aina voi ihmisestä päällepäin nähdä tai fysiologisesti mitata. Kipukroonikoiden vastauksista välittyy, että he kokevat lemmikkien tunnistavan kivun lääketieteen asiantuntijoita paremmin ja nämä ”tassuterapeutit” voivat myös lievittää kiputuntemuksia. Moni kipukroonikko on myös peloissaan, ettei kipujen kokijan omia tuntemuksia oteta riittävästi huomioon hoidon suunnittelussa ja arvioinnissa. Oma kivun todistamisen taakka jää aina kivun kokijan itsensä harteille.

”Toivoisin, että asiaan kiinnitettäisiin enemmän huomiota julkisestikin. Kun koulutetaan avustajakoiria, tämän voisi ottaa siihen mukaan aiheena. Miksi ei avustajakissoja (informantti hihittelee)? No, [lemmikin nimi] ainakin tietää, milloin minua särkee ja sattuu. Toivoisin esimerkiksi lehti-, blogi- ym. juttuja asiasta myös. Toivottavasti sun gradu sais myös julkisuutta! Ois aika kiva kuulla lekurien kommentteja...” (N58)

”Nämä on juuri nyt minulle hankalia kysymyksiä. Tulevaisuus oli niin täysin hahmoton, kun jännitti eläkepäätöstä, että nyt on lähinnä turta olo ja keskittyy elämään edelleen lyhyissä pätkissä. Tiedän, että tässä täytyy alkaa painostaa lääkäreitä tutkimaan esim. käsien kipuja hieman tarkemmin, mutta se tuntuu niin valtavalla voimainponnistukselta, ettei kykene, ei pysty. Kissa on nyt tassuterapeuttimme, mahdollisimman pitkään...” (N75)

Kipukroonikoiden suurimpiin pelkoihin kuului se, että kunto tai talous ei tulevaisuudessa riitäkään lemmikkien hyvään hoitoon.

”Tietysti toivon, että pystyn liikkumaan ja aistit toimivat, jolloin myös voin nauttia lemmikeistäkin täysillä.” (N60)

”Ei kovin konkreettisia, mutta hevosten suhteen on aina se pelko, että jos tulee jotain isompaa terveysongelmaa itselle, voi aika helposti joutua luopumaan rakkaista lemmikeistä. Suurin toiveeni on voida elää aina koiran kanssa, joten toivottavasti pysyn siinä kunnossa, että lenkitykset ja muut onnistuu hamaan tulevaisuuteen.” (N83)

”Kumpikaan ei tulee poistumaan elämästäni ja olen siitä täysin tietoinen ja hyväksynyt sen. Sitäpaitsi, [kissan nimi] olis täällä, vaikka en ois kipeä.” (N58)

Informantilla N75 näkyi jatkuva huoli kivuista, jos ei itsensä niin puolisonsa kautta välittyen.

”Uskon, että kipu tulee olemaan jossain muodossa aina läsnä elämässäni, jos ei omalla kohdalla niin ehkä miehen. Näen myös, että meillä tulee myös olemaan lemmikeitä. Kun aika jättää [kissan nimi], tosiasia, niin kamalalta kuin se tuntuukin, suruaika tulee varmaan olemaan pitkä. On kuitenkin vaikea nähdä, että me enää osaisimme elää ilman karvaista perheenjäsentä.” (N75)

”Toivon tietenkin, että tulevaisuus ei ole kovin kivulias ja toivon, että mulla olis aina koira ja hevosiakin vielä pitkään.” (N83)

Kuva 12. Informantin hevonen.

6.2. Lemmikkien aktivoiva rooli

Observoinko kyseisen asian väärin, vai oliko informanteilla nähtävissä erityisen aktiivinen elämäntyyli? Monet vaikuttivat erittäin puuhakkailta ja innostuneilta monesta asiasta. Näkisin tämän kenties jopa ylikorostuneena joidenkin haastateltavien osalta, mutta toisaalta haastattelujen kautta on tullut ilmi selkeästi huumorintajuinen ja sisukas asenne elämään. En näe nyt tätä passiivinen versus aktiivinen -asettelun kautta vaan siten, että informantit joko

a) kiinnittivät huomiota kivun sijaan muihin asioihin:

”Sain [lemmikistä kertova blogi] homman aika lailla yllättäen, mutta se on kivaa puuhaa ja siinä kipu siirtyy taka-alalle. Eihän se mihinkään katoa, mutta sitä ei mieli keskity niin täysillä siihen kipuun. Tulee aivoille muuta ajateltavaa.” (M81)

tai b) kivun kanssa on sopeuduttu elämään:

”Olen aamulla energisempi kuin illemmalla. [---] Alan yleensä härväämään. Tämä sana pitää sisällään kaikenlaisen käsillä tekemisen laatikoiden päälylystämistä lampunvarjostimien muokkaamiseen.” (N75)

tai c) lemmikit pitävät edellisten lisäksi tiettyä aktiivisuustasoa yllä rutiineineen:

”Arki olisi hyvin köyhää ilman lemmikkejä, antavat puheenaihetta ja tavallaan myös pakottavat aamulla nousemaan ylös.” (N60)

Useimmat haastateltavat ovat määritelleet itsensä lemmikkiensä tapaan ”laiskoiksi” ja tämän olevan heitä ja lemmikkejään yhdistävä piirre. Tämä ei kuitenkaan ulkopuolisen havainnoijan silmissä vaikuttanut pitävän paikkaansa. Kaikilla on ollut joku harrastus tai useita – esimerkiksi kirjoittaminen, käsityöt, lukeminen, sivutoiminen kotoa käsin tapahtuva yritystoiminta tai rakentaminen. Näissä on kuitenkin ollut kaikissa esillä se ominaispiirre, että lemmikit ovat olleet jatkuvasti läsnä.

Kuva 13. Informantin kissa.

6.3. Oma kehityskulku

"Mites ootko sä itte kipupotilas?" (N57)

Yllä olevaan kesken haastattelun esitettyyn kysymyssitaattiin viitaten, ajattelin ennen henkilökohtaisia haastatteluja, että oma roolini "entisenä kipukroonikkona" ei tulisi olemaan kovin suuri kenttätöiden aikana ja keskustelin rehellisesti haastattelun jälkeen taustastani heidän mahdollisesti kysyessään siitä tarkemmin. Hypoteesini osoittautui vääräksi jo ensimmäisen haastattelun aikana kokiessani pitkästä aikaa kipuja, joihin en osannut varautua ennalta. Huomaamattani pitelin selkääni ja informantti N57 halusi välttämättä asettaa minut istumaan keinutuoliin ja ympäröi hämmentyneen tutkijanalun apuvälineenä käyttämällään imetystyynyllä, neuvoen samalla, miten kyseinen tyyny tulisi asetella sen tukien selkää parhaiten. Tämän lisäksi perheen koirista toinen hyppäsi syliini ja nuoleskeli käteni läpi sekä kellahti selälleen. Vahingossa jouduin siis itse kivun kokijaksi ja eri tavalla osallistuvaksi havainnoijaksi, missä koira reagoi *minuun*. Kysyessäni informantilta, millainen kyseinen [lemmikin nimi] koira on luonteeltaan ja miten hän yleensä suhtautuu vieraisiin, sain vastaukseksi:

”Ystävällinen, aina, mut ei nyt sentään tämmönen! [...] No se vaikuttaa niinku niin et se on menettäny totaalisesti syömmensä nyt sulle.” (N57)

Haastattelu jatkui mielenkiintoisissa tunnelmissa, sillä koin ikään kuin koiran kautta saaneeni hyväksynnän henkilökohtaisesti painottuneille kysymyksilleni, vaikka en tällaista tilannetta tietoisesti hakenutkaan.

7. Tutkimuksen loppupäätelmät

Tässä kappaleessa kokoan tutkielman loppupäätelmät vastaamalla johdantoluvussa esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Lisäksi pohdin tutkimuksen luotettavuutta ja merkityksellisyyttä.

Ihminen on psykofyysinen kokonaisuus. Etnografisen tutkimusaineistoni kautta painottuva kokemuksellinen merkitys on elämänkaareen sitoutuva varioivasti liikkuva prosessi. Kivut eivät ohjanneet informanttien elämää siinä määrin, kuin ensihypoteesissani oletin. Kipukroonikoiden elämää eivät hallitse kivut vaan lemmikkien kautta ne ovat osa elämänkaarta, laadultaan jatkuvassa muutoksessa oleva ilmiö.

Tarkasteltaessa lemmikkien tukiroolia kipukroonikoiden arjessa näyttää aineiston valossa siltä, että lemmikit pitävät toimintakykyä yllä ilman, että kipua tarvitsee todistella kellekään saadakseen siihen apua. Aineistosta nousi erityisesti esiin se, että lemmikit nimenomaan pakottavat ihmiset ylös aamuisin ja luovat rutiineja. Tämä koski erityisesti työkyvyttömyyseläkkeellä olevia informanteja. Päivää rytmitti eniten näillä informanteilla oma lääkitys ja lemmikkien tarpeet. Lemmikeistä huolehdittiin ensimmäisenä aamulla, sitten vasta itsestä ja lääkityksestä. Kivuistaan huolimatta kukaan informanteista ei aineiston perusteella vaikuttanut passiiviselta toimijalta. Lemmit olivat pysyvä, kipukroonikoiden arjen toimijuuden ylläpitävä voima. Esimerkiksi avaininformanttini N58 elinpiiri laajentui ja hän piti kissaansa liikkeelle laittavana voimana sinnikkäässä kuntoutumisessaan. Hänen kissansa johdatti ensin hänet parvekkeen hurjana pitämän kynnyksen yli, kissa katsoi taakseen ja N58

hivuttautui varovasti rollaattorinsa kanssa perässä. Tämän jälkeen hän kuntoutui siinä määrin, että on uskaltanut yksin ulos asunnostaan.

Kipukroonikon kokema vuorovaikutussuhde lemmikin kanssa näyttäytyi essentiaalisena. Hypoteettinen oletus perhesuhteista oli, että suurin osa haastateltavista asui yksin lemmikin tai lemmikkien kanssa. Oletin myös, että suurin osa vastaajista olisi yksin asuvia, mutta useimmilla oli kahdesta tai useammasta henkilöstä koostuva ruokakunta. Tästä huolimatta lemmikin ja kipukroonikon välinen vuorovaikutussuhde oli niin tärkeä, että ilman lemmikkiä informantit kokivat jotain puuttuvan elämästään. Tämä voisi ilmentää ihmisen ja lemmikkieläimen välille syntynyttä erityislaatuista resilienssiä.

Olin tutkimuksen antropologisen ulottuvuuden kannalta haastavassa tilanteessa sekä aineiston että teorian suhteen. Antropologia kuitenkin voi tuoda tähän katsaukseen lisää painoarvoa siten, että tutkimuksessa keskitytään lajien väliseen suhteeseen syvemmin. Psykologia ja lääketiede lisäksi kaventavat sitä perspektiiviä, millä lajien välistä suhdetta tarkastellaan koska harva tutkimus ottaa huomioon muita lemmikkieläimiä hyvinvoinnin parantajina holistisesti siten kuin koirat. Lisäksi esimerkiksi Lupton (2003) on teoksessaan kriittisesti ottanut kantaa lääketieteen ylivaltaan eri aikakausina ja siihen, miten lääketieteen kritiikki on mahdollista juurikin tieteiden välisen vuoropuhelun kautta. Lääketiedettä ei uskalleta helposti kritisoida ja siten esimerkiksi sosio-antropologinen katsaus aiheeseen on ajankohtaista.

Koin tekeväni pioneiritutkimusta, jolla toivottavasti tulisi olemaan merkitystä koskien ihmisten ja eläinten lajien yli ulottuvaa vuorovaikutteista suhdetta. Jo nyt tiedetään lääketieteen ja psykologian alueella, että koira on tärkeä osa tavallisten ihmisten arkea erinäisten fysiologisten reaktioiden kuten oksitosiinin (mielihyvähormoni) lisääntymisen sekä positiivisten sosiaalisten (syrjäytymisen ehkäisy) sekä terveydellisten (liikunta) vaikutusten kautta (Langinvainio 2016; Nurminen 2015; Syrjälä 2016). Lisäksi tämä tutkimus on merkityksellinen niille ihmisille, jotka eivät ole saaneet lääketieteen kautta riittävää apua kroonistuneisiin kipuihinsa. Tutkielmani voi siten tuoda toiveikkuutta ja lisäinformaatiota kipukroonikoille siitä, että he saattavat jo tiedostamattaan hoitaa kipuaan lemmikkinsä kautta.

Tutkimuksen luotettavuuden näkökulmasta ei voida kyseenalaistaa ihmisen itse sanoittamia kokemuksia. Informanttien empiirinen kokemus oli, että eläin lievittää kipua tai auttaa elämään sen kanssa. Kivun kokemus on yksilöllinen eikä resilienssinkään voida sanoa varmasti muodostuvan kaikkien kipukroonikoiden ja lemmikkien välisissä vuorovaikutussuhteissa, vaikka tämä aineisto tähän viitteitä antaakin.

Globaalin koronaviruspandemian (COVID-19) vaikuttaessa meihin jokaiseen suoraan tai välillisesti, tarvitsemme kaikki resilienssiä selvitäksemme tästä kriisistä. Lohduttavaa tässä tilanteessa kuitenkin on, että joustavaa suhtautumista elämää järkyttäviin tilanteisiin voi harjoitella.

Kuva 14 Tutkija newfoundlandinkoiransa Saimin kanssa. (tutkijan kotialbumi)

Lähteet

American Anthropological Association 1998: *Code of Ethics*.
<http://www.aaanet.org/profdev/ethics/>

Bernard, Russell H. 2011: *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. 5th edition. Lanham, MD: 2011.

Cheung, Tobias, ed. 2010: *Transitions and borders between animals, humans, and machines 1600-1800*. Leiden, Boston, Brill: 2010. (Originally published as volume XV, nos. 1-2 (2010) of Brill's journal, *Early science and medicine*.)

DeLVecchio Good, Mary-Jo; Brodwin, Paul E; Good, Byron J and Kleinman, Arthur, ed. 1992: *Pain as human experience: an anthropological perspective*. University of California Press:1992.

Dressler, William 1991: *Stress and Adaptation in the Context of Culture: Depression in a Southern Black Community*. State University of New York Press, Albany, NY: 1991.

Downey, Greg; Lende, Daniel H. 2012: *The encultured brain: an introduction to neuroanthropology*. MIT Press, Cambridge Mass: 2012.

Helsingin yliopisto 2020: *Mitä resilienssi on?* (Viitattu 1.11.2020) Saatavilla:
<https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus-kasvatus-ja-oppiminen/mita-resilienssi-on>

Horowitz, Alexandra 2012: *Inside of a dog. What dogs see, smell and know*. First published in Great Britain By Simon & Schuster UK Ltd: 2010. This edition published in Great Britain by Simon & Schuster UK Ltd: 2012.

Ingold, Tim 2013: *Anthropology beyond humanity*. Edward Westermarck Memorial Lecture May 2013. Artikkel. Julkaistu Suomen Antropologi-lehdessä, 2013.

Jackson, Jean E. 2000: *"Camp pain" Talking with chronic pain patients*. University of Pennsylvania Press. Philadelphia: 2000.

Kyllönen, Tero 2013: *Kipu on aina totta*. (Viitattu 24.4.2017) Saatavilla:
<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/11/27/kipu-aina-totta>

Käypä hoito: *Kipu* (online). Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Anestesiologiyhdistyksen ja Suomen Yleislääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2015. (Viitattu 23.04.2017.) Saatavilla: www.kaypahoito.fi

Langan, Thomas & Calcagno, Antonio 2009: *Human being*. University of Missouri Press: 2009.

Langinvainio, Heimo 2016: *Hyvää elämää koiran kanssa. Koiran vaikutuksesta koiranomistajan hyvinvointiin ja onnellisuuteen*. Suomen Kennelliiton julkaisuja 2/2016. (Viitattu 15.2.2017.) Saatavilla:
http://www.kennelliitto.fi/sites/default/files/media/kennelliitto_julkaisu_final_0.pdf

Leder, Drew 1990: *The Absent Body*. The University of Chicago Press. Chicago and London.

Lupton, Deborah 2003: *Medicine as culture: illness, disease and the body in Western societies*. Second edition. Sage Publications; CA: 2003. (First edition published in Thousand Oaks, London.)

Manderson, Lenore & Smith-Morris, Carolyn 2010: *Chronic Condition, Fluid States*. Rutgers University Press: 2010.

Myöhänen, Taina 2006: *"Ethän sinä elä, jos sitä kipua ee oo." Kipukäsitykset ja kipukäyttäytyminen sekä niihin vaikuttavat tekijät Pohjois-Savolaisessa maalauskylässä*. Sosiaali- ja kulttuuriantropologian Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiologian laitos, 2006.

Mäki, Katariina ja Hielm-Björkman, Anna: *Tunnistatko koirasi kivun*. Kennelliitto. Viitattu 8.2.2017. Saatavilla: <http://www.kennelliitto.fi/kasvatus-ja-terveys/koiran-terveys/perinnollisista-sairauksista/tunnistatko-koirasi-kivun>

Nurminen, Jussi 2015: *Uusi tutkimus selittää miksi koira sulattaa ihmisen sydämen katseellaan*. Yle Uutiset, artikkeli 17.4.2015. (Viitattu 16.2.2017.) Saatavilla: <http://yle.fi/uutiset/3-7934212> (Original article published in Science Magazine 17th April 2015 Vol. 348, Issue 6232, pp. 280-281 by MacLean, Evan 2015: *Dogs hijack the human bonding highway*.)

Ojala, Tapio 2010: *Kroonisen kivun hyväksyminen – suomenkielisen CPAQ-mittarin reliabiliteetti ja validiteetti*. Fysioterapian Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta, terveystieteiden laitos, 2010. Saatavilla: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/24320/URN_NBN_fi_jyu-16201006082018.pdf?sequence=4

Ojala, Tapio 2015: *Krooninen kipu täyttää sekä kehon että mielen*. Julkaistu Suomen Kipu ry:n sivuilla 12.7.2015. (Viitattu 25.04.2017.) Kirjoitus on aiemmin julkaistu Keskisuomalaisessa 7.7.2015. Saatavilla: <https://www.suomenkipu.fi/2015/07/krooninen-kipu-tayttaa-seka-kehon-etta-mielen/>

Payne, Mark 2010: *The animal part: human and other animals in the poetic imagination*. University of Chicago Press:2010.

Pietiläinen, Petri 2016: *Kissojen maailmanhistoria*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Pietiläinen, Petri 2013: *Koirien maailmanhistoria*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Ruokoski, Vilma 2017: *"Hyvinvointitutkija: Mitä kauemmin ihmisellä on ollut koira, sitä onnellisempi hän on"*. Yle Uutiset, artikkeli 3.2.2017. (Viitattu 16.2.2017.) Saatavilla: <http://yle.fi/uutiset/3-9428496>

Siltanen, Sini; Tourunen, Anu; Saajanaho, Milla; Palmberg, Lotta; Portegijs, Erja & Rantanen, Taina 2020: *Psychological resilience and active aging among older people with mobility limitations*. European Journal of Ageing. Published online: 04 May 2020. <https://doi.org/10.1007/s10433-020-00569-4> (Viitattu 5.11.2020)

Syrjälä, Hanna 2016: *Unettomuus loppui, ihmissuhteet paranivat, kunto kasvoi – ja se kaikki johtui koiran hankkimisesta*. Helsingin sanomat. Julkaistu 19.11.2016, päivitetty 22.11.2016. (Viitattu 17.2.2017.) Saatavilla: <http://www.hs.fi/elama/art-2000004875637.html?jako=73e429dd883bc72bd4fe463b35a0d8a0>

Tiede-lehti 2006: *Mistä tietää, että eläimeen sattuu?* Tiede-lehden verkkojulkaisu 7.7.2006. (Viitattu 19.1.2017.) Julkaistu Tiede-lehdessä 5/2006. Saatavilla: http://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/mista_tietaa_etta_elaimen_sattuu_

Valli, Laura 2020: *Kuolema kuittaa univelan? Tutkimus resilienssistä ja resilienssipotentiaalin johtamisesta kriisinhallintaorganisaatioissa*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, Johtamisen ja talouden tiedekunta. PunaMusta Oy-Yliopistopaino: Tampere 2020.

Voutilainen, Emilia 2020: *Lifecycle of guide dogs and forming interspecies networks*. Sosiaali- ja kulttuuriantropologian Pro Gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalitieteiden laitos, 2020.

Worrall, Simon 2015: *Yes, Animals Think and Feel. Here's How We Know*. National Geographic. Published July 15, 2015. (Viitattu 16.2.2017.) Saatavilla: <http://news.nationalgeographic.com/2015/07/150714-animal-dog-thinking-feelings-brain-science/>

Liitteet 1-3

LIITE 1

Informanttien anonymisointi

Käytin anonymisoinnissa sukupuolen ja syntymävuoden yhdistelmää.

Haastattelut

Vuosiluku vastaa syntymävuotta

Käytetyt lyhenteet

M mies

N nainen

Henkilökohtaiset haastattelut

N57

M62

M81

N58

N59

N65

Sähköpostihaastattelut

N75

M72

N66

N60

N81

N83

Lemmikkien nimet on sensuroitu.

Tutkielman yhteydessä käytetyt kuvat ovat informanttien ottamia, ellen kuvien yhteydessä toisin mainitse.

LIITE 2

Haastattelujen esitietolomake ja sen tarkoitus

*informanttien erottelua varten

*anonymiteetin varmistamiseksi

*tutkielman tekijän yleistä aineiston organisointia ja hallintaa varten

1. Koko nimi ja keskimäinen nimen ensimmäinen kirjain
2. Sukupuoli, ikä sekä syntymävuosi (jos täytät vuosia lähiaikoina/kesäkuun loppuun mennessä/kerro ikäsi sen mukaan)
3. Perhesuhteet
4. Paikkakunta – jos asut pienellä paikkakunnalla, kerro sen nimi ja kunta
5. Ammatti ja nykytilanne (entinen/nykyinen/tuleva)
6. Lemmikki/lemmikit, nimi/nimet ja ikä/iät
7. Saako lemmikin/lemmikkien nimiä käyttää tutkielmassa?
8. Sairaudet (mieluiten sekä fyysiset, että psyykkiset koska ihminen on kokonaisuus) ja niiden kesto
9. Lemmikkien iät kroonisen kipukauden ajalta (jos olette kärsineet kivuista koko ikänne, voitte myös mainita edesmenneet lemmikkinne)
10. Soveltuva haastattelutapa (itseni on mahdollista liikkua Helsinki/Vantaa/Lahden seutu/Suur-Jyväskylän alueilla)
11. Mahdolliset rajoitukset esimerkiksi yhteydenottoa koskien
12. Yhteystiedot sähköpostihaastatteluja varten
13. Yhteystiedot henkilökohtaisia haastatteluja varten
14. Onko Sinulla lemmikkiin/lemmikkeihin ja/tai kipuun keskittyvä/sitä sivuava blogi tai blogeja?
15. Blogin/blogien osoite/osoitteet halutessasi?
16. Jos Sinulla on blogi tai useita blogeja, miten toivoisit niitä kuvailtavan?
17. Kuinka usein päivität blogia?
18. Haluaisitko lähettää kuvia lemmikeistäsi? (Jos lähetät, olisin erittäin kiitollinen, mutta suosittelen sellaisia kuvia, joita kukaan ei voi löytää Googlen kuvahaulla – blogikuvat saattavat siis löytyä, ellei niitä muokkaa reippaasti. Huomio! Henkilökohtaisiin haastatteluihin suostuvat, voin

myös tavatessamme kuvata lemmikkejä, jos tämä vain sopii.)

19. Onko käytössäsi välttämättömiä tai lisäapuvälineitä? Millaisia?

20. Haluatko lähettää apuvälineestä kuvia? (Näitäkin voin kuvata livenä, jos tapaamme.)

LIITE 3

Teemahaastattelu/Krooninen kipu ja lemmikit

Haastattelun pyrkimyksenä on edetä ajallisesti menneestä tulevaan.

Vastauksissa saa vapaasti liikkua. Vastatkaa mahdollisimman laajasti, miten itse olet tilanteen kokenut. Pyydän, että ette pyrkisi täyttämään näitä kiireessä vaan hetki kerrallaan oman jaksamisenne huomioiden. Vastauksia on myös mahdollista täydentää myöhemmin halutessaan, jos jotain vielä tämän jälkeen tulee mieleen.

Kysymykset voivat vaikuttaa laajoilta, mutta voitte päättää itse mitä sanotte – painotus on teidän omissa kokemuksissanne. Kysymykset olen pyrkinyt luomaan sellaisiksi, että saatte vapaasti ilmaista itseänne.

Avatkaa sairauksienne vaikutuksia tässä yhteydessä mahdollisimman selkeästi, jotta ymmärrän miten suurta roolia ne arjessanne edustavat.

Useiden lemmikeiden omistajat, ottakaa jokainen lemmikkinne huomioon.

Blogia kirjoittavat, voitteko mahdollisesti poimia blogistanne ajankohtiin/vastauksiin liittyvän kirjoituksenne linkkeineen? En tule sellaisinaan niitä käyttämään anonymiteetin turvaamiseksi, mutta ne olisivat avuksi tutkimuksen koonti- ja analyysivaiheessa.

Lämmin kiitos kaikille vastanneille!

Haastateltavan nimi:

Menneisyys ja nykyhetki:

Kerrotko menneisyydestäsi (elämänhistoriastasi) kipujen/sairauksien ja/tai lemmikkien kanssa?

Miten juuri sinusta tuli lemmikinomistaja?

Liittyikö lemmikin hankintaan toiveita tai rajoitteita?

Millaisena lemmikinomistajana näet itsesi?

Onko elämässäsi ollut aikaa ilman lemmikkejä ja miten koit tämän ajan, jos oli?

Voisitko kertoa normaalista päivästäsi sinun ja lemmikkisi kanssa?

Miten kuvailisit lemmikkiäsi?

Millainen on hyvä päivä lemmikin kanssa ja miksi?

Millainen on huono päivä lemmikin kanssa ja miksi?

Voisitko kertoa normaalista päivästä sinun ja kipusi kanssa, miten se ilmenee ja miten toimit?

Millainen on hyvä päivä terveydentilanteesi huomioiden?

Millainen on huono päivä terveydentilanteesi huomioiden?

Miten koet ajankohtaisen nykytilanteesi, onko siinä tapahtunut muutosta liittyen terveydentilanteeseen ja lemmikkeihin?

Jos olet kokenut ajanjakson kivun kanssa ilman lemmikkejä, millaisena näet tuon ajan verrattuna lemmikkien kanssa elämiseen?

Tulevaisuus:

Voisitko kertoa ajatuksista tulevaisuudestasi, miten näet kipujen ja lemmikkien suhteen omalla kohdallasi?

Onko sinulla pelkoja tai toiveita lemmikkien ja kipujen roolin osalta tulevaisuudessa?

Millaisena näet tulevaisuudessa kivun ja lemmikkien osuuden elämässäsi?

Näiden kysymysten jälkeen pyytäisin sinua pohtimaan seuraavia asioita:

Onko elämääsi saapunut ensin kipu vai lemmikit?

Mikä sinua ja lemmikkiäsi yhdistää?

Mikä on oma näkemyksenne lemmikin roolista arjessanne?

Mikä on näkemyksenne lemmikin roolista kipuun liittyen – joko itsellänne tai lemmikillänne?

Miten suhtaudut oman lemmikkisi mahdollisiin terveyteen liittyviin oireisiin/kipuun?

Onko sinun ja lemmikkienne suhde vuorovaikutuksellinen?

Onko lemmikki tuonut elämääne jotain sellaista sisältöä, mitä ihminen ei pysty tuomaan?

Miten ”kommunikoit” lemmikkisi kanssa julkisesti ja yksityisesti, onko tässä eroa?

Blogien kirjoittajat:

Miten ja miksi päädyit kirjoittamaan blogia?

Mikä on blogin merkitys sinulle elämässäsi ja arjessasi?

Jos bloginne sivuaa tai käsittelee lemmikkiä tai kipua, miten ja miksi päädyit käsittelemään näitä aiheita?

Onko bloginne merkitys elämässänne ollut sidonnainen sairastumiseenne?

Jos blogin päivittäminen on satunnaista, mikä saa blogin hiljenemään tai aktivoitumaan?

Haastateltavan nimi ja palautuspäivä:

Suuret kiitokset jokaiselle osallistuneelle, olen nöyrästi kiitollinen jokaiselle vastauksista! Lupaan käsitellä tietojanne arvokkaasti, eettisesti ja kunnioittaen.